

2. De Gen.
c. 16. Idē
manens idē
semper fa-
cit.
Idem tri-
bus modis
intelligi po-
test.
Vide et in-
fra q. 4. ar. 1.

modo hoc sit possibile: restat tertio declarare propositionem illam: quomodo idem manēs idem semper facit idem. Quod tripliciter potest verificari. Primo prout res producuntur à Deo: mediantibus diuerſis agentibus. Secundo prout res producuntur à Deo: secundum aliam, & aliam rationem. Tertio prout res producuntur ab ipso secundū actionē, & id, quod actioni subiicitur.

Primum de leui patet: nam prout Deus producit res mediantibus secundis agentibus: Deus in agendo se habet vno modo: sed quod sit diuerſitas in entibus, hoc est ex parte agentium secundorum, vel ex parte recipientium non eodē modo se habentium ad Deum: Deus enim hoc modo agendi se habet ad omnia secundum dispositionem vnam, sed omnia non se habent ad ipsum secundum vnam dispositionem, vt potest haberi ex 24. propositione de causis.

Secundum etiam de leui ostenditur, nam idē manēs idē semper facit idem, i. idē manēs, & existens idē, i. secundum idem, vt, secundum vnam, & eandē rationē: non nisi vnū potest producere.

Tertium etiam faciliter declaratur, nam in omni producto à Deo, cum creatio sit transiens in exteriorem materiam, i. in exteriorem substantiam, vt materia sumatur largē pro omni substantia, est ibi duo cōsiderare: & actionem, quæ transit, quæ se habet, vt actus: & substantiam, in quam transit, quæ se habet, vt potentia. Videt ergo Deus, quod multæ, & variæ essentię possunt ab ipso procedere, secundum quod ipse multis, & varijs modis, est imitabilis à creaturis: in potestate ergo sua est producere hanc naturam, vel illā, quia, & si habet in se rationes totales proprias, & factiuas: ipsę tamen rationes tales non sunt productiuę rerum, nisi secundum suę voluntatis imperium. Producendo ergo has quascūque naturas: quantum est ex parte sui, semper facit idem, quia non producit huiusmodi naturas, nisi communicādo eis suum esse, quibus naturis productis, quantum est ex parte sui, totum se exponit, & totum se communicat. ergo quantum est ex parte sui omnibus communicat idem esse: quia omnibus communicat suum totum esse. Sed quod non omnes totum recipiant hoc, est quia à Deo deficiunt: & quod non omnes idem esse recipiāt: hoc est, quia non omnes naturę eodē modo deficiunt. ergo idem manēs idem, semper facit idē: modo, quo diximus. Sed, ppter istud facere idē: negare non possumus, quin ab eo procedat multitudo rerum immediate: quia habet apud se rationes omnium, per quas potest immediate omnia producere in quibus omnib⁹ productis, quantum est de se, semper facit idem, quia semper eis communicat idem esse, ipsę tñ naturę non recipiunt idē: quia nō eodē modo recipiūt illud esse.

R E S P. A D A R G. Ad primum dicendū, quod non oportet esse tantam vnitatem in effectibus, quanta est in causa: ideo si idē in Deo non differunt, nisi secundum rationem: poterunt tamen in effectibus per illas plures rationes plures res esse productę: nam agens per intellectū pro-

A ducit rem per rationem, quam habet apud se: ergo ad hoc, quod producat aliam, & aliam rem: sufficit, quod habeat apud se rerum aliā, & aliam rōnem.

Ad secundum dicendum, quod ista pluralitas rationum siue idearum diuinarum: non solum est in intellectu nostro, quia nos intelligimus Deū multis modis imitabilem esse à creaturis, sed etiā est in intellectu diuino: put intelligit se sic multis modis imitabilem: intelligendo ergo se Deus sic multis modis esse imitabilem: habēdo per hoc rationes omnium: quæ, vt patuit, sunt totales proprię, & factiuę: pōt immediate multā pducere.

Ad tertium patet solutio per iā dicta. Vel possumus dicere, quod Deus manēs idem, producit plura, quia habet in se rationes omnium modo simplici, & vnitiuo, quod de alijs à Deo non possumus dicere.

Q V Æ S T. IIII.

De duratione rerum conditarum.

P O S T Q V A M dubitauimus de rebus productis, & de principijs producentibus, & de actione diuina, quæ est omnium principium productiuum, secundum prætaxatum ordinem; restat dubitare de duratione rerum productarū: vtrum mundus sit æternus, vel habuerit initium durationis: sicut dicit scriptura: In principio creauit Deus cælum, & terram, i. in primo instanti temporis secundum vnum exponendi modū.

C Hic autem tria dubitabimus. Primo vtrū mundus sit æternus. Secundo vtrum possit demonstrari, mundum non esse, nec potuisse esse æternum. Tertio de expositione illius verbi: In principio creauit Deus cælum, & terram.

A R T I C. I.

An Mundus sit æternus. Conclusio est negativa.

D. Tho. 1. p. q. 46. art. 1. 3. Item d. 1. q. 5. D. Bonau. d. 1. art. 1. q. 2. Ric. d. 1. q. 2. Biel. d. 1. q. 3. Sco. d. 1. q. 3. Capr. d. 1. q. 1. Bacch. d. 1. q. 4. Dur. d. 1. q. 2. Ant. And. d. 1. q. 3. Aduerte Arist. Topi. 1. c. 9. vbi ait problema esse: Vtrum Mūdus sit æternus, an non. Sed determinationem vide 8. Phys.

D primum sic proceditur: videtur, quod mundus sit æternus, & quod non potuerit de nouo incipere. Ad quod probādum, hunc ordinem tenebimus. quia primo adducemus rationes Philosophi in 8. Phys. vbi de hoc specialiter agitur. Secundo adducemus rationes eius. quas facit in alijs libris. Ad hanc materiam Tertio adducemus rationes Commen. & Auicē. quas superaddiderunt rationibus Philosophi, quod mundus non potuit incipere. Adducit autē Philosophus quinque rationes in 8. Phys. quod mundus sit æternus,

eternus. Prima ratio sumitur ex parte motus. Secunda ex parte agentium naturalium. Tertia ex parte agentium per voluntatem. Quarta ex parte agentium quorumcunque. Quinta ex parte temporis.

*Rationes Arist. pro mundi eternitate,
Ex parte motus.*

1. Phy. t. c. 3.
& 6.

Prima ratio talis est: Omnis motus præsupponit factionem mobilis: quæritur ergo utrum motus sit sic nouus, quod ante illum motum non fuerit alius motus. quod si non: habetur intentum, quod motus non incepit. sed si est dare primum motum sic nouum: cum ille motus, qui ponitur omnino primus, sit in aliquo mobili, & illud mobile fuerit factum, & factio mobilis non sit sine motu: ante omnino primum motum fuit aliquis motus, quod est inconueniens. Quia si dicatur: mobile illud, cuius ponitur motus omnino primus, & nouus, non fuisse factum: dicit Philosophus hoc esse irrationabile, quod mobile æternum incipiat moueri in tempore: tamen dato, quod non esset irrationale: statim haberemus intentum. Nam si mobile, cuius ponitur esse motus omnino primus, & nouus: dicatur esse factum: sequitur inconueniens, quod ante primum motum sit motus. Si dicatur tale mobile non esse factum, habetur intentum: quia hoc posito, creatura esset æterna.

Rationes ex parte agentium naturalium.

1. Phy. t. c. 7.

Secunda ratio talis est: Nihil est in aliqua dispositione, in qua prius non erat, nisi per motum præcedentem. Si ergo entia incepserunt moueri, & est dare primum motum nouum: ergo ante illum primum motum entia non mouebantur: erant ergo indisposita ad motum: sed illa indispositio non potuit remoueri nisi per motum: ergo ante omnino primum motum fuit motus. Et vadit tam hæc ratio, quam prima ad infinitum. Nam si motus nouus præsupponit factionem mobilis, & factio mobilis non est, nisi per motum, quæretur de illo motu, per quem factum est mobile: utrum sit nouus, quod si sic: præsupponit factionem sui mobilis. Si ergo motus nouus præsupponit factionem mobilis, & factio mobilis motum: & postea ille motus, si sit nouus, factionem sui mobilis: oportet, quod talia vadant in infinitum, & nunquam incepserint, ut dicebat ratio prima. Sic etiam, si motus nouus præsupponit ammotionem indispositionis, & amotio indispositionis non potest esse sine motu: & motus ille, si sit nouus, non potest esse, nisi prius fuerit amota indispositio: oportet talia in infinitum ire, & nunquam habuisse initium: ut dicebat ratio secunda.

Rationes ex parte agentium per voluntatem.

1. Phy. t. c. 3.
& 9.

Tertia ratio Philosophi ibidem sumitur ex parte agentis à voluntate. Nam quia diceret forte aliquis, quod in agentibus naturaliter: si nunc mouerentur, & prius non mouebant: oportet, remoueri indispositionem. Sed hoc non oportet in agentibus à proposito: ideo specialiter probat intentum in agentibus à proposito, quod scilicet per huiusmodi a-

gentia non potest esse motus omnino primus. Nam simile quodammodo est de agente naturali, & à proposito: nam sicut frigidum per se infrigidat, & per accides calefacit. ut quia stringit poros, & non permittit exire calorem: sic agens à proposito per se facit unum oppositorum, ut medicus per se sanat: per accidens autem occidit, ut forte, quia nescit artem: vel quia habet corruptum appetitum: & vult facere contra artem: vel forte, quia est tanta ægritudo, & materia est ita indisposita, quod non est susceptiua sanitatis, quæ est ab arte. Agens ergo à proposito semper facit, quod melius est: si autem non facit, vel si facit oppositum: hoc est propter aliquod impedimentum, quodcumque sit illud: siue sit ignoratia, siue corruptio appetitus: siue indispositio materiæ. Arguatur ergo sic: Si agentia à proposito agunt motum nouum omnino primum: aliquid ergo impediabat, quod prius non mouerent, sed illud impedimentum non potuit amoueri, nisi per aliquem motum præcedentem: ergo ante motum primum præcessit motus. Rursus de illo motu præcedente quæretur: utrum sit nouus: quod si sic, & incepit: ergo aliquid impediabat, quod ille motus prius non fieret, & illud impedimentum non potuit amoueri, nisi per motum præcedentem, & sic in infinitum: ante ergo quemlibet motum nouum incipientem, oportet dare motum, impedimentum amouentem, ut possit incipere talis motus.

1. Phy. t. c. 3.
& 6.
Frigidum calefacit per accides. ita Medicus sanat per se, & occidit per accidens.

Rationes ex parte agentium quorumcunque.

Quarta ratio est talis: In omni agente, qui prius non agebat: siue sit agens per naturam: siue à proposito: oportet dare nouam relationem inter mouens, & mobile. sed noua relatio non est sine motu præcedente: ergo ante omnem motum est aliquis motus, ut si comburere stuppam poneretur primus motus, & poneretur nouus: ut si dicatur, quod nunc ignis comburit stuppam, & prius non comburebat: & huiusmodi combustio est primus motus, ante quem non fuit alius motus: dicit Philosophus, quod si ignis nunc comburit stuppam, quam prius non comburebat: oportet, quod sit noua relatio. i. nouus ordo inter ignem, & stuppam, qui prius non erat. Incepit autem esse hic nouus ordo, vel quia ignis fuit relatus ad stuppam, vel econuerso: vel forte, quia fuit adgeneratus ignis prope stuppam. Sed talis nouus ordo, quod hoc agat, quod prius non agebat, & hoc patitur, quod prius non patiebatur: non fuit sine motu præcedente: ex quo catus est ordo, & proportio inter agens, & patiens: ergo ante primum motum fuit præcedens motus: quæretur ergo de illo primo motu præcedente: utrum fuerit nouus. quod si sic: ergo præcessit nouus ordo, & noua relatio, quæ non potuit esse sine præcedente motu: ergo non est dare motum nouum, quem non præcedat aliquis motus: propter quod naturaliter non poterit incipere motus.

1. Phy. t. c. 3.
in calore.

Rationes ex parte temporis.

Quinta ratio ibidem sumpta ex parte temporis. Aegid. super ij. Sent. F 2

1. Phy. t. c. 3.
10. & 12. Metaph. t. c. 29.

Idem infra
ad resp. arg.
3. Phyl.

poris est. quia nunc semper est principium futuri, & finis præteriti: hoc enim esset nunc incipere, quod prius nō fecisset, & postea faceret: cū ergo prius, & posterius sint differentie tēporis, & differentie tēporis non sint sine tempore: nunc ergo semper intelligitur esse inter tempus prius, quod est præteritum: & posterius, quod est futurum: impossibile est ergo tempus incepisse. quia si incepisset: incepisset in aliquo nūc: ante ergo illud nūc nō fuisset tempus: fuisset ergo ante, qd est differentia tēporis sine tempore. Sic etiam tempus non potest desinere. quia si desineret: desineret in aliquo nunc: ergo post illud nunc non esset tempus: esset ergo post, quod est differentia tēporis sine tempore. Nunc autem semper est inter præteritum, & futurum: totum ergo tēpus non potest esse futurum, quia ante totum tempus futurum est nunc: ante nunc est tempus præteritum. Si ergo totum tempus posset esse futurum: ante totum tempus fuisset tēpus: propter quod nunquā incepit totaliter tempus: sed si semper fuit tēpus, semper fuit motus: si semper fuit motus, semper fuit mobile: ergo non potuit incipere mundus.

Rōnes pro mūdi æternitate ex parte materiæ primæ.

Adductis rationibus pro æternitate mundi positis in 8. Phyl. volumus adducere rationes alias eiusdem Philosophi sumptas ex alijs locis: quarum vna poterit sumi ex j. Phyl. quatuor sumuntur ex libro de cēlo, & mūdo: & tres ex libro de generatione. In j. autem Phyl. probatur, quod materia prima est ingenita, & incorruptibilis. nā quicquid generatur, generat ex materia: & quicquid corrumpitur, cedit in potentiam materiæ. quia, ut dicitur in j. Phyl. quicquid corrūpitur in hoc abibit vltimum. Arguatur ergo sic: Quod est ante omnem generationem, & post omnem corruptionem illud est ingenitum, & incorruptibile, & æternum. sed materia est ante omnem generationem, quia in omni generatione oportet præsupponere materiam, quæ est generationis subiectum. Rursus: Materia est post omnem corruptionem, quia quicquid corrumpitur, ut dictum est, cedit in potentiam materiæ: materia ergo istorum corporalium est ingenita, & incorruptibilis, & æterna: & per consequens ista corporalia nunquā ceperunt vniuersaliter: ex quo sequitur, mundum æternum esse.

Rationes pro æternitate mundi ex libro de cēlo, & mūdo.

Adducta ratione, quæ habet ortum ex dictis in primo Phyl. volumus adducere illas quatuor rationes, quæ possunt habere ortum ex lib. cēli, & mundi. Videtur enim impossibile, qd mundus sit generatus, & qd mundus habuerit initium, propter quatuor, quæ sequuntur quodlibet generatum. * Nam omne generatum habet contrariū: est de necessitate corruptibile: incipit alicubi esse, vbi prius non erat, & non constat ex tota materia sua. Et quia omnia ista quatuor, ut patebit,

* Generatū
oē habet cō
trariū: in
cipit esse,
vbi nō erat,
corruptibi
le, & nullū
constans ex
tota sua ma
teria.

A non possunt competere isti mundo: ideo, &c.

Prima ergo ratio sumitur ex eo, quod omne generatum habet contrarium. Nam omnes generationes sunt ex contrarijs, & in contraria. quod ergo non habet contrarium, nullo modo potest esse quid generabile. & quia cælum non habet contrarium: nunquā fuit cælum factum, nec generatum, nec habuit durationis initium: cum ergo mundus dicat cælum, & elemēta, & ea, quæ sunt ex elementis: impossibile est ipsum mundū totum cadere sub generatione, quia tunc ipsum cælum esset quid generabile.

Secunda ratio sumitur ex eo, quod omne generabile est corruptibile: quicquid enim incipit esse, etiam desinit esse: & quicquid nō semper fuit, non semper erit: ergo per locum a contrario, qd non desinit esse, & quod semper erit, non incepit esse, & semper fuit. Et quia mundus secundum fidem catholicam nunquā vniuersaliter desinit esse: ergo nec vniuersaliter incepit. Videat autem hæc ratio super hoc fundari, quia duratio rei ex natura rei sumitur: inde est, quod corruptibile, & incorruptibile non solum non possunt conuenire in natura speciei, sed nec etiam in natura generis. quia oportet talia differre genere, ut declarari habet in 10. Meta. quod ergo potest durare in perpetuum habet naturam ad semper esse. & quia id, quod consequitur naturam, oportet esse per se, & inseparabile. Si ergo tale quid aliquando incepit, & non fuit: tunc illud, quod haberet naturam ad semper esse, contingeret aliquando non esse: & per consequens contingeret ipsum simul esse, & non esse. Pōt aut hæc consequentia aliter declarari, quia quodlibet corruptibile dicit rem determinati temporis: & ideo non semper verificatur: Sortes est homo, sed verificat hoc in aliquo determinato tempore. Incorruptibile autem non dicit rem determinati temporis: ideo dicit rem sempiternam, & rem, quæ habet semper esse: propter quod non dicit rem determinati tēporis: & per consequens non dicit rem, quæ incepit esse. Est enim aduertendum, quod videbatur Philosopho per se notum, qd ideo data est generatio, & corruptio in rebus: quia res non possunt se perpetuare in esse. Si enim possent res se perpetuare in esse: non esset generatio, & corruptio in rebus, & nunquā incepissent esse. & quia hæc pars vniuersi, vel illa, desinit esse: totum autē vniuersum nunquā desinit esse: consequens ergo est, quod nunquā incepit esse.

D Tertia ratio sumitur ex eo, quod omne generatum incipit esse alicubi, vbi prius non erat. Si ergo totum vniuersum posset incipere esse: totū incepisset esse vbi prius non erat: non posset ergo totum vniuersum incipere esse: nisi præsupponeretur vacuum, vbi reciperetur: sed hoc est impossibile: ergo, &c.

Quarta ratio sumitur ex eo, quod omne generabile non constat ex tota materia sua: nā in illis generabilibus, & corruptibilibus, agēs, & patres sunt contraria, & communicant in materia: si ergo generans constaret ex tota materia sua, nihil posset

1. Cēli. t. c.
20.

1. Cēli. t. c.
126.

Corruptibi
le, & incor
ruptibile,
cui differat
plurā ge
nere.

T. c. 26.

1. Cēli. t. c.
29.

1. Cēli. t. c.
92. b. 1. c.
& c.

posset generare, quia non haberet materiam, ubi induceret formam suam. Ideo est ergo generatio, & corruptio in rebus, quia in talibus est contrarietas, & nullum talium constat ex tota materia sua. Cum ergo totum * vniuersum cõstet ex tota materia sua, impossibile est, totum vniuersum esse generabile, vel corruptibile, & per consequens impossibile est, ipsum habuisse durationis initiũ.

Rationes pro mundi aternitate ex lib. de generatione.

Restat autẽ adducere rationes tres, quę possunt habere ortum ex dictis in li. de generatione. quarum vna sumitur ex diuersitate motuum: Alia ex inuariabilitate motoris primi. Tertia ex generatione, & corruptione rerum, quę se inuicem præsupponunt.

Prima ratio talis est: Omnis difformitas reducitur in vniformitatem: omnia ergo, quę difformiter mouentur, reducuntur in aliquid vniformiter motum, vt latio solis in obliquo circulo, reducitur in motum vltimi mobilis vniformiter moti, & hæc inferiora, quę aliquando mouentur, aliquando quiescunt, reducuntur in motũ cœli, quod semper mouetur: Hęc. n. verba, vel hæc sententia ex secundo de generatione, & in 12. Metaph. & ex 8. Physic. accipi possunt. Arguatur ergo sic: Si ponatur corpora aliqua semper moueri, habetur statim intentum, quod semper motus fuit, & quod mundus est æternus. Si vero dicatur, quod aliqua entia incepserunt moueri, & prius non mouebantur, cum hæc difformitas in motu non possit esse, nisi per corpus continue motum, oportet dare corpus, quod nunquam incepit moueri, sed semper continue mouebatur, & ita motus vniuersaliter nõquã incepit, propter quod oportet mundũ æternũ esse.

Secunda ratio sumitur ex inuariabilitate motoris primi. Nam, vt dicitur in secundo de generatione, idem manens, idem semper facit idem. cum ergo primus motor omnino sit inuariabilis: semper facit idem: si ergo nunc mouet, semper mouebat: nam mouere, & non mouere sunt diuersa. Si autem semper mouebat: motus est æternus, & per consequens mundus.

Tertia ratio sumitur ex generatione & corruptione, quę se inuicem præsupponunt. Nam in aliquibus possumus arguere à posteriori tantũ: nam bene valet: Paries est, ergo fundamentũ fuit: & fundamentum est: ergo lapides incisi fuerunt. Sed à priori in talibus non possumus arguere: non enim valet: Lapides incisi sunt, ergo fundamentum fiet, quia potest impediri, ne fiat. Nec valet: Fundamentũ est, ergo paries erit, quia futurus incidens fortẽ nõ incidet, vt dicitur in secundo de generatione. Potest enim esse, quod quis sit futurus incidens, & tamen non incidet, quia potest impediri motus eius. Sic quando factum est san lamento, videtur quod debeat esse futurus paries: hoc tñ poterit impediri. Sed generatio, & corruptio, & ex parte ante, & ex parte post, se inuicem de necessitate inferunt: ita quod

A de necessitate cõcluditur, quod generatio, & corruptio nec potuerunt vniuersaliter incipere: nec possunt vniuersaliter desinere. Inferunt. n. se ista incipiendo à posteriori, vt nunquã vniuersaliter incepserint. Nam si aliquid est modo generatum: ergo aliquid fuit corruptũ: si aliquid fuit corruptum: ergo illud fuit prius generatum, & per consequens prius corruptum, & sic in infinitũ: ergo generatio, & corruptio ab æterno fuerunt. Sic in talibus possumus arguere incipiendo à priori, ex quo cõcluditur, quod generatio, & corruptio in sempiternum erunt, & nunquã desinent. Nam si aliquid est generatũ, ergo corruptetur. quia omne generabile, est corruptibile, & omne corruptibile de necessitate corrumpetur. Si ergo corrumpetur: aliquid inde generabitur, & illud generabile corrumpetur, & aliud inde gñabitur, & sic in infinitũ. Talia ergo nec incepserunt, nec desinent, est ergo mñdus æternus.

Auerr. rationes pro mundi aternitate. 8. Physic.

Postquã adduximus rationes Philosophi, quę possunt habere ortum tam ex dictis in 8. Physic. quã ex dictis in alijs locis, quod mundus sit æternus: volumus adducere rationes aliorum: quas superaddiderunt dictis Philosophi, & specialiter adducemus rationes Commen. & Auicen. Adducemus autem ad hoc 7. rationes Commen. quas facit in 8. Physic. & duas Auicen. quas facit in Metaphysica sua.

Prima ratio Commẽ. est ista: Illud, quod semper fertur, & non põt demonstrari, vt stans: semper habet aliquid ante se, & aliquid post se. Nã omne, quod mouetur: motũ est, & mouebitur: de quolibet. n. mobili verum est dicere, quod si motum non est, ergo non mouetur: quia non incepit motum. Si autem non mouebitur: ergo non mouetur, quia consummauit motum. ergo semper illud, quod fluit, habet aliquid ante se, quia motum est, & aliquid post se, quia mouebitur. Instans ergo quia est in continuo fluxu, & nõquã potest signari: vt stans; semper est medium inter præteritum, & futurum. nunquã ergo incepit tempus. quia tunc totum tempus fuisset futurum, & instans nihil habuisset ante se, sed solum post se, & nunquã poterit desinere totum tempus, quia tunc totum tempus esset præteritum, & instans nihil haberet post se, sed solum ante se.

Secunda ratio talis est: Omne agens siue per voluntatem, siue aliter; si incipit agere, & prius non agebat, aliqua proportio facta est inter ipsum, & effectum, sed hoc non potuit fieri, nisi per motum præcedentem. Ibitur ergo in infinitum, quia si ille motus præcedens est nouus: non potuit incipere, nisi quia incepit esse pportio agentis ad patiens: proportio autem illa non potuit esse sine motu alio præcedente: nunquã ergo incepit motus.

Tertia ratio est ista: Omne agens per intellectum, & voluntatem: quod nunc agit, & prius

* Mundus constat ex tota sua materia. 1. Cõ. li. 1. 93. 94. 95. Hinc vnus numerus. Sed minor, cur Ian dun. q. 24. de Cælo in fine 1. libri dicit Mundũ non esse vnũ numerũ. quia nõ continuus. non species, quę est sub genere: & sic habet speciem sibi oppositã. Sed analogi cõ ordine ad finem, te ste Auerrõe 4. Met. Cõ. 2. cõ. n. ordinata sunt a vltimam spherã, vt in anem.

2. de Gen. text. 59.

2. de Gen. text. co. 56.

2. de Gen. text. co. 57.

non agebat, oportet ipsum apprehendere diuersa tempora, sed tempus non est sine motu, ergo non potest aliquod agens incipere nouum motum: nisi per præcedentem motum: oportet ergo esse æternum motum.

Quarta ratio est hæc: Sicut se habet voluntas noua ad actionem antiquam: sic econuerso voluntas antiqua ad actionem nouam: sed voluntas noua non potest esse propria causa actionis antiquæ: ergo nec voluntas antiqua erit per se, & immediata causa actionis nouæ. Ab æterna ergo voluntate Dei non procedet personaliter immediate nisi æternus effectus, & ab illo æterno effectu æternus motus.

Quinta ratio est talis: A voluntate antiqua non procedit aliquod nouum, nisi mediante actione noua. Nam si voluntas antiqua non expectaret aliquid aliud: statim faceret suum effectum. Quod ergo non statim sit effectus: hoc est quia expectatur aliud habendum indigemus ergo præcedente transmutatione: motus ergo nouus, & effectus expectatus non potest fieri sine transmutatione præcedente. Si ergo omnem nouum motum, & omnem nouum effectum præcedit transmutatio: ante omnem nouum motum fuit aliquis motus, & per consequens nunquam incepit vniuersaliter motus.

Sexta ratio talis est: Dicit enim Comment. se accipere duo quasi per se nota. Vnum est, quod nunquam agēs expectat aliquid facere: nisi quia deficit sibi aliquid, ut saltem deficit sibi illud tempus, in quo vult facere: si ergo Deus non fecit statim mundum, sed expectabat tempus, in quo volebat facere: deficiebat ergo ei tempus: in quo volebat hoc facere. Aliud autem, quod dicit se accipere, per se notum est, quod huiusmodi agens, quod expectat tempus, ut faciat effectum in illo tempore: aut simul cum effectu facit tempus: aut non. quod si non: ergo præsupponit tempus, & per consequens motum: non ergo fiet nouus effectus, & nouus motus sine præcedente motu, propter quod nunquam incepit motus. Si autem expectando tempus simul cum effectu fecit tempus: quia omne, quod fit, in tempore fit: tempus illud factum indigebat tempore: ergo non potuit fieri sine præcedenti tempore, & sine præcedenti motu. Omnem ergo effectum nouum, & omnem motum nouum præcedit tempus, & motus: nunquam ergo incepit tempus: nec motus.

Septima ratio talis est: Impossibile est, esse pertransita infinita per se: sed non est impossibile esse pertransita infinita per accidēs. Si ergo à voluntate æterna Dei posset immediate causari iste effectus nouus: infinita esset inter æternam voluntatem, & hunc effectum, & omnia illa essent pertransita per se. quia cum causa habeat per se ordinem ad suum immediatum effectum: hōt per se ordinem ad omnia ea, quæ sunt inter ipsam, & suum effectum: expectans ergo Deus per infinita tempora, ut veniat ad hunc effectum, quem vult producere in hoc tempore: oportet, quod sit per se ordo in omnibus illis temporibus: oportet er-

go per se esse pertransita infinita, quod est inconueniens.

Adducit autem quatuor alias rationes, sed non habent difficultatem aliam à difficultatibus Philosophi: immo solutis difficultatibus Philosophi, satis potest haberi via ad soluendum difficultates illas.

Auicennæ rationes pro mundi eternitate.

Adductis rationibus Commentatoris: volumus adducere rationes Auicennæ, quæ sunt duæ.

Prima talis est: Aut creator mundi præcessit mundum natura tantum: aut duratione. Si natura tantum: ergo non prius fuit creator, quam creatura. Si autem duratione: cum prius, & posterius in duratione causent rationem temporis: ergo fuit tempus ante, quam esset mundus, & per consequens motus, quod est impossibile. Nunquam ergo incepit mundus, quia tunc ante mundum fuisset tempus, & motus.

Secunda ratio Auicennæ talis est: Quia, ut inquit, quod aliquid sit causa existendi causatum, quod prius non fuit, hoc est: quia non est causa per essentiam suam, sed per aliquid aliud: cum ergo Deus sit omnium causa per essentiam suam, & circa sua semper eodem modo se habuit: nunquam fuit, quod non esset causa: & si semper Deus fuit causa: semper fuit suum causatum, & semper fuit mundus. Posset autem & plures rationes ad hoc adduci, & ex verbis horum Philosophorum posset aliquæ rationes trahi: sed sufficiant rationes prædictæ, quia ex dissolutione earum sufficienter euacuabitur difficultas questionis quæsitæ.

IN CONTRARIUM autem, quod mundus non sit æternus: est Scriptura sacra, & veritas.

R E S O L V T I O.

Mundus non est æternus: nec rationes Philosophorum concludunt, si differentia inter Deum, & creaturam, quantum ad modum agendi, perpendantur.

R E S P O N D E O dicendum, quod ex sensibilibus oportet nos ad intelligibilia manuduci: sic enim & Philosophus processit. quia volens probare, quod ista sensibilia corpora, & motus, & transmutatio, quam videmus in sensibilibus corporibus: nunquam vniuersaliter inceperunt: nec vniuersaliter desinent: conatur ex sensibilibus hoc probare. Nam secundum eum incipit esse hoc generabile, & desinit esse illud corruptibile: sed nunquam fuit dare primum generabile secundum Philosophum: nec erit dare vltimum corruptibile: nunquam ergo vniuersaliter inceperunt, nec desinent ista generabilia, & corruptibilia: & multo magis, nec inceperunt: nec desinent supercælestia corpora, quæ causant, & continuant transmutationes horum inferiorum, & multo magis adhuc secundum eum nec inceperunt, nec desinent intelligentiæ, vel animæ cælorum motrices orbium. Et quia hoc est

Infinita an possint pertransiri.

Arist. cui dixerit mundum esse generatum.

Arist. excu-
sari non po-
test, de mū-
di æterni-
tate.

est totum vniuersum: videlicet ista generabilia, & corruptibilia, sup̄celestia corpora, & spiritua-
les substantiæ: credidit Philosophus mūdum esse
æternū, & vniuersum nunquā incēpisse. Et
licet aliqui, & magi aliquando de hoc Philoso-
phū excusare voluerint, videlicet, q̄ hoc Philo-
sophus nunquā senserit: si cōsiderentur tamen
dicta eius, excusare ipsū de hoc est impossibile.
Quia ergo non nostra cognitio incipit à sensu:
videndum est in istis sensibilibus quomodo po-
natur motus esse nouus: absque alio præcedente
motu. Si enim Deus ageret, sicut agūt agētia na-
turalia, rationes Philosophi, & sequentium eum
essent demonstrantes: sed si videantur differētiæ
Dei ad agentia alia: omnes rationes adductæ ap-
parebunt esse leuia sophismata. Cum enim cir-
ca hanc materiam possit esse triplex modus di-
cendi; Vnus Philosophorum, quod demonstrari
potest, mundum esse æternum. Alius quorundā
magnum Theologorum, quod demonstrari po-
test, mundum incēpisse ex tempore. Tertius mo-
dus medius, quod mundus incēperit ex tempo-
re, cum nec hoc, nec oppositum demonstrari pos-
sit: multo tamen sunt difficiliores rationes mo-
destorum Theologorum: volentium demon-
strare mundum æternum non esse.

*Septem ad quemlibet effectum
concurrentia.*

Vt ergo rationes Philosophorum in hac par-
te appareāt defectuæ, & sophisticæ, dabimus 7.
differētiās inter Deum, & alia agentia: secundū
quod ad quemlibet effectum videntur septem
concurrere. In talibus, n. est considerare ipsum
Agens, quod agit: Virtutē, per quā agit: Actio-
nem, quam agit: Modum, secundum quem agit:
Tempus, in quo agit: Finem, quem intendit, &
Effectum, quem producit. Fecimus autem men-
tionem de tempore, in quo agit: quia potissimē
volumus insistere circa huiusmodi sensibilia, &
circa motum, qui per se tempore mensuratur.
quomodo potuerit esse nouus absque præcedē-
te motu. Quia enim per viam motus potissimē
conati sunt Philosophi asserere æternitatē mū-
di: ideo bonum est, vt inde veritas oriatur, vn-
de falsitas, & deceptio surgebat. * Prima ergo
differētia inter Deum, & alia agentia est: quia
Deus est agens primum, ideo est causa, vt diceba-
tur, omnium effectuum. quia * primū in quo-
libet genere, est causa omnium eorum, quæ sunt
post. nihil est ergo, quod non sit effectus Dei, p-
pter quod non oportet, vt supra diffusius diceba-
tur, quod Deus in sua actione aliquid præ-
supponat: alia vero agentia sunt agentia secun-
da: ideo oportet, quod semper agāt aliquo
præsupposito. Diximus enim supra quod opor-
tet, quod se habeat effectus ad effectū, sicut agens
ad agens. Quotiescunque ergo agens innititur
alij agenti, & supponit aliud agens: sicut quodlibet
secundum agens præsupponit agens primū,
& sibi innititur, oportet, quod effectus cuiuslibet
talis agentis præsupponat effectum agentis pri-

* Prima dif-
ferētia inter
Deū, & agēs
naturale, ex
agente.
* Arist. 2.
Met. c. 4.
Q. 2. ar.
4.

A mi: in quo recipiatur, & innitatur illi effectui. Si
ergo Deus, sicut, & alia agentia, nō posset agere,
nisi aliquo præsupposito, & non posset produ-
cere aliquem effectum sensibilem, & aliquod cor-
pus: quia de talibus nunc intendimus loqui, ni-
si præsupponendo aliquid, vt præsupponendo
materiam, & transmutando ipsam: impossibile
esset, quod motus nouus competeret mobili no-
uo absque motu præcedente. Propter quod opor-
teret creaturam esse æternam, & mundum nō
vniuersaliter incēpisse. Nam hac hypothesi stan-
te: si motus aliquis est nouus omnino primus, vt
dicebamus in arguendo, iste motus nouus aut
est mobilis noui, aut mobilis æterni: Si mobilis
æterni, dicit Philosophus hoc esse irrationale:
q̄ mobile sit æternum, & incipiat nouum mo-
tum ex tempore: & dato, quod non esset ratio-
nale, statim haberetur intentū, quod corpus ali-
quod, & creatura aliqua esset æterna. Si ergo il-
lud mobile, vt puta, si sit ignis corpus, qd̄ poni-
tur mobile, quod peragit motum nouum omni-
no primum, sit mobile nouum, & sit factum, cō-
stat, quod factio sua fuit ex aliquo, quia iam sup-
positum est, quod nullum agens agat, nullo præ-
supposito. sed quod sit ex aliquo, & quod sit per
transmutationem alicuius: sit per motum præ-
cedētem, motus ergo ignis, qui ponitur nouus,
& primus, nō est primus, quia huiusmodi motū
præcessit factio mobilis. scilicet factio ignis, & illa fa-
ctio fuit motus aliquis, & fuit in aliquo, vt pu-
ta quia fuit in aere, ex quo factus est ignis, ergo
de illo motu aeris, qui præsupponitur in factio-
ne ignis, quæretur, vtrum sit motus nouus, &
vtrum sit mobile nouū. Vel ergo oportebit de-
uenire ad motum, & ad mobile æternū: vel sem-
per ante motum nouum alicuius corporis no-
ui, fuit motus alterius corporis, per quem factū
est illud corpus nouum: vel in rectum, vel per
circulum ibitur in infinitum, vt nunquā sit de-
uenire in motum nouum, quem non præcedat
aliquis alius motus. Dicimus autem in rectum,
vel in circulum, quia reciproca est generatio ele-
mentorum, quia ex aere potest fieri aqua, & ex
aqua aer, & e conuerso, & sic in infinitum. Ideo
diceret Philosophus, quod ante motū aeris fuit
motus, & transmutatio aquæ, vnde factus est
aer: & ante motum, & transmutationem aquæ
fuit motus, & transmutatio aeris, vnde facta est
aqua, & sic reciprocē in infinitum: vel ergo secū-
dum rectum, vt si essent infinita corpora: quo-
rum vnum fieret ex alio, & aliud ex alio, vel se-
cundum reciprocationem proximam, vt si aqua
fieret ex aere, vel e conuerso, vel distantem: vt si
ex terra fiat aqua, & ex aqua aer, & ex aere ignis,
& ex igne terra, semper in his, quæ sunt aliquo
præsupposito, ante motum nouum fuit motus
alterius corporis. vnde fuit actio mobilis, & an-
te motum illius alterius corporis fuit motus, &
transmutatio alterius, & sic est processus in in-
finitū. * Hoc ergo modo materia est ingenita, &
incorruptibilis, quia supponitur in omni factio-
ne, de qua cogimur hoc modo dicere, quod semp
genera-

9. Phys. c.
5. 6. 7.

* Materia
quā i gene-
rabilis, & i.
corrupt.
1. Phy. 1. c.
32.

Generabile
nullum ex
sua ma-
teria con-
stat.

Secunda dif-
ferentia ex
virtute.
* Q. 2. ar. 4.

generatio vnius est corruptio alterius, & econ-
uerso: Hoc etiam modo nullum generabile, nec
corruptibile constat ex tota materia sua. Secun-
dum hunc itaque modum procedunt multa in-
conuenientia in argumentis tacta. Sed si in actio-
ne alicuius agentis non præsupponatur aliquid,
cuiusmodi est agens primum, tunc poterit esse
motus nouus, quem non præcessit alius motus.
vt si Deus faceret aliquod corpus non ex trans-
mutatione alterius corporis, sed per creationem
producendo simul totam materiam, & formam: si
illud corpus inciperet moueri: huiusmodi motus
& non porteret, quod præcederet alius motus.
Quia si dicatur: immo, quia motum corporis præ-
cessit factio corporis; Dicemus quod factio illa
cum sit creatio: propriè nec est motus, nec mu-
tatio. Quia si tamen huiusmodi factionem velle-
mus appellare motum, vel mutationem: dice-
mus, quod potuit esse illa factio absque aliquo
alio motu præcedente, quia Deus sine sui mu-
tatione potest mutabilia facere, vt ex præce-
dentibus potest esse clarum: & vt in prosequen-
do, declarabitur. * Secunda differentia inter
Deum, & alia agentia, sumi potest ex parte virtu-
tis, per quam agens agit. Nam, vt supra dice-
batur: alia agentia agunt per continuationem, quia
non possunt agere immediatè per se ipsa, siue per
suam substantiam, sed indigent virtute mediæ
continuante, & coniungente huiusmodi agentia
cum suis effectibus: vt ignis indiget virtute, per
quam attingat, & agat in calefactibile, & quia ac-
cidents semper requirit aliquid, in quo recipia-
tur: alia agentia non possunt agere nullo præ-
supposito, nec potest hoc eis communicari. Per
alia agentia autem non potest produci aliquod
corpus: quin sit motus, & transmutatio in aliquo
corpore: quia facta, expoliatur illud corpus acci-
dentibus proprijs, & ad vltimum sic expoliatur,
quod corrumpitur illud corpus, & generatur aliud
corpus: Hoc modo semper factio corporis præ-
supponit motum, & transmutationem alterius
corporis. oportet ergo sic dare motum æternum,
& mobile æternum, quia quilibet motus nouus
præsupponit factionem corporis, & factio præ-
supponit motum, & transmutationem alterius
corporis, & sic in infinitum. Sed si esset aliquod
agens, quod non indigeret continuatore, sed im-
mediatè ageret per suam substantiam, cuiusmo-
di est Deus, qui immediatè posset producere ip-
sam substantiam rei; poterit Deus producere
corpus non transmutando aliud corpus, sed
immediatè causando substantiam illius corpo-
ris, & in substantia illa causando motum, & alia
accidentia debita, quod faciendo erit dare motum
nouum, & primum, quem non præcessit aliquis
alius motus, quod est totum contra fundamen-
tum Philosophi: videlicet, quod non sit aliquod
nouum absque motu præcedente. Quando enim non
potest produci corpus, nisi per transmutationem
alterius corporis, non erit mobile nouum, nec
factio mobilis absque motu alterius corporis, &
absque transmutatione præcedente in alio cor-

A pore. Sed quando agens potest causare corpus:
non corpus aliud transmutando, sed immediatè
per suam substantiam producendo, poterit cau-
sare aliquod nouum nullo motu alio præcedente, talis enim
factio corporis nullum motum alium præsupponet.

Tertia differentia Dei ad alia agentia potest
sumi ex parte actionis, quam agens agit. Nam actio
immediata secundorum agentium, per quam
producitur effectus aliquis corporalis; quia de
tali nos loquimur, est transmutatio materiæ. nam
si alia agentia non inducunt immediatè substan-
tiam, sed prius expoliant materiam ab acciden-
tibus, & transmutant ipsam: immediata actio
eorum, est transmutatio materiæ: vt immediata
actio ignis est calefactio & aque: est infrigida-
tio: quæ sunt quedam transmutationes. Nec opor-
tet ire nunc ad ipsos angelos, quia in hoc satis
concordamus cum ipso Philosopho, quod tales

B immateriales substantiæ non possunt transmu-
tare materiam, nisi mediante materiali corpore,
quod quomodo posuerit Philosophus, & quo-
modo: nos cum agemus infra de actionibus An-
gelorum, poterit declarari. nunc autem scire suffi-
ciat, quod nullam transmutationem ad formam
possunt angeli facere, nisi adhibendo semina, &
iungendo actiua passiuas. Ideo in hac parte relin-
quendæ sunt actiones angelorum, & videndum
est, quomodo hæc actiua, & passiuas ad inuicem
agant, & patiantur: quæ cum nullum effectum
producant, nisi transmutando materiam, imme-
diatus eorum effectus erit transmutare materi-
am. nihil ergo sit ab eis, nisi per præcedentem trans-
mutationem, & motum. ergo quia quælibet fa-
ctio corporis præsupponit transmutationem al-
terius corporis, non erit dare mobile nouum si-
ne transmutatione præcedente in alio corpore,
vnde factum est tale corpus. Factio ergo huius
mobilis noui præsupponit transmutationem al-
terius corporis, & factio illius alterius corporis
transmutationem, & sic in infinitum. vel ergo,
est mobile æternum non factum, & ita mundus
est æternus, vel si quodlibet mobile est factum: ibi-
bitur in infinitum. Propter quod idem sequi-
tur, videlicet, quod nunquam vniuersaliter incæ-
pit mundus, sed secundum Philosophum incæ-
pit quantum ad aliquas sui partes, non principa-
les, sed secundarias: Philosophus ergo hæc, & si-
milis inducebat, vt vtrunque concluderet, vide-
licet, quod esset mobile aliquod, & corpus aliquod
non factum æternum, vt cælum, & quod esset
mobile ante mobile, & corpus ante corpus in in-
finitum, vt in istis generabilibus, & corruptibili-
bus. vt si ex aqua transmutata factus est aer: aer
nunc factus præsupponit aquam prius factam, &
postea transmutatam, & factio illius aquæ præ-
supponit factionem, & transmutationem alte-
rius, & sic in infinitum. & quia secundum hunc
naturæ cursum, quem videmus: non potest esse
corpus ante corpus in infinitum: nisi sit aliquod
vnum corpus æternum continuè faciens trans-
mutationem in huiusmodi corporalibus: ideo
si cuiuslibet agens immediata actio esset trans-
mutatio,

Tertia dif-
ferentia ex
actione.

Dif. 7.

Mundus
quod incæ-
pit, secun-
dum Philo-
sophum.

mutatio, non fieret aliquis effectus nouus sine transmutatione præcedente. Propter, quod oportet sic ponere, vt Philosophus posuit. Sed Deus ab alijs agentibus differt, quia sua immediata actio potest esse datio esse absque transmutatione alia præcedente. Nam ille, qui nõ inducit formam, nisi transmutando materiam: immediata sua actio, est transmutatio: sed ille, qui potest ipsam substantiam immediatè producere dando sibi esse, sua immediata actio est datio esse, absque transmutatione materiæ præcedente. Deus enim qui, vt dictum est, immediatè agit per suam essentiam: non oportet, quod prius producat accidens, sed potest immediatè ipsam substantiam, & ipsam essentiam producere. Verum quia, vt supra diximus, essentia siue substantia respectu esse: se habet sicut potentia: & esse sicut actus. quia non fit potentia per se, nec actus: sed fit potentia sub actu, & actus in potentia, quia ergo semper per se fit ipsum compositum: causabit Deus essentiam sub esse, & esse in essentia. & quia actio magis se tenet ex parte ipsius actus, quam ex parte potentiæ, in qua recipitur actus. quia esse se habet tanquam actus: sicut actio ignis est calefactio (quia calor, est actus receptus in calefactibili) sic actio Dei immediatè potest esse essefactio, quia esse est actus receptus in essentia. Si ergo consideremus, quomodo differt immediata actio Dei ab immediata actione aliorum agentium: de leui patet, quod Deus potest producere effectum nouum absque transmutatione aliqua præcedente, quod non possunt alia agentia.

Quarta autem differentia Dei ad alia agentia, est ex modo agendi. nõ omnia alia agentia agunt, vt organa: de ratione autem organi est agere, vt applicatum, & quia omne agens applicatum, vt supra diximus, non potest agere, nisi præsupponendo illud, ad quod applicatur: ideo omnia alia agentia agunt aliquo præsupposito, & si volumus loqui in istis effectibus sensibilibus: vnde debemus ad intelligibilia descendere: si agens non posset producere effectum sensibilem, nisi prius applicatum ad aliquod corpus sensibile; oporteret, quod nihil faceret nisi transmutando illud corpus sensibile, vnde faceret effectum intentum. Sed si esset aliquod agens, quod ageret, vt nõ applicatū: cuiusmodi est Deus: posset agere absque transmutatione præcedente, quia non oporteret, quod tale agens prius se applicaret, & postea transmutaret, sed absque transmutatione præcedente produceret, & vniret se producto. Et, vt hanc viam diffusius declarem: dicamus, quod in alijs agentibus potest esse necessaria quintupliciter applicatio, quæ non est necessaria in actione Dei. Prima est ex parte agentis superioris. Secunda ex parte actionis, quam agit agens. Tertia ex parte ipsius passi. Quarta ex parte proportionis, & ordinis, qui requiritur inter agens, & passum. Quinta ex parte eius, quod adminiculatur ad agendum. Primo igitur dico, quod requiritur applicatio superioris agentis, vt puta si aliqua intelligentia debet inducere aliquem effectum in istis inferioribus: primo erit ibi applicatio ex parte agentis superioris. quia Deus cuiuslibet dat virtutem ad agendum, & virtutem cuiuslibet agentis applicat ad agendum. nam nullum agens potest agere: nisi in illo agente sit Deus, & nisi illud agens agatur, & moueatur ad agendum per Deum, sicut enim in his, quæ sunt gratiæ: qui spiritu Dei aguntur: hi filij Dei sunt: sic in his, quæ sunt natura, agentia, quæ Deo auctore aguntur, organa Dei sunt. Nam sicut nullum ens esset, nisi semper esset Deus præsens vnies, & cõnectens esse eius cum essentia: quia sicut ad ictum oculi stare non posset, si Deus se subtraheret: sic nullum agens per virtutem, quam habet, ageret. Solus ergo, nisi semper adesset Deus cõnectens, & vnies virtutem cum sua actione, & cum suo effectu; nõ posset agere. Deus autè, quia est principale agens, tali applicatione non indiget. Secundo si aliqua intelligentia deberet aliquem effectum facere in istis inferioribus, indigeret applicatione ex parte suæ actionis. nam actio intelligentiæ non est sua substantia: aliqua ergo variatio est in intelligentia ex sua actione, non. n. intelligentia per suam substantiam coniungit se ei, quod agit, sed per actionem super additā substantiæ: sed actio Dei est ipsa sua substantia: ideo non oportet, quod sit actio media coniungens Deum suo effectui, sed ipse per suam essentiam immediatè potest producere, & immediatè attingit omnem effectum. ideo in actione Dei nullam potèrialitatem, nullam variationem in ipso ponimus: semper est, n. Deus coniunctus suæ actioni interiori: non autè sic semper est coniunctus angelus. Quod si vellemus hoc adaptare ad ipsa corpora: dicemus, quod sicut substantia spiritalis habet suam actionem interiorem, & per illam progreditur in opus exterius: vt angelus per suū velle, & intelligere aliquid operatur in exteriori substantia: sic corpus, quia per calorem calet in se: ideo calefacit aliud, calere autem est aliquid superadditū corpori: & intelligere, & velle est aliquid superadditum substantiæ Angeli. Intelligere autem Dei, & eius velle, per quem omnia produxit in esse: non sunt aliquid superadditum substantiæ Dei. Tertio in alijs agentibus requiritur applicatio ex parte passi, quia nisi præxisteret passum, cui se tale agens applicaret: nihil posset tale agens facere. Deus autem non indiget passu, vel non præsupponit passum, cui se applicet ad agendum: sed potest ipsum passum producere totum: absque eo, quod aliquid præexistat. Quarto in alijs agentibus requiritur applicatio ex parte ordinis, & proportionis, quæ requiritur inter agens, & patiens. nõ. n. calidum ex eo, quod calet, agit, & calefacit, nisi ad sit calefactibile in debito ordine, & in debita pportione: vt quia debet esse approximatum, & quia debet esse sic situatum, vt possit ibi esse actio, & passio: sic etiam intelligentia non potest quocunque modo agere: vt, cum est in cælo, nõ posset mouere aliquid, quod est hic inferius: nisi fortè mouendo cælum: sed suā tamen actionem immediatā: quia nõ vbique est: nõ

Aegid. super ij. Sent. G vbique

In his, quæ naturæ, & gratiæ agitur, & mouemur a Deo ad agendum.

Rom. 8.

Applicatio secunda.

Applicatio tertia.

Applicatio quarta.

* Quæst. 3. art. 2. Esse dicit actus. Essentia verò potentiam.

Quarta differentia ex modo agendi.

Agentibus alijs a Deo quincuplex applicatio necessaria.

Applicatio prima.

applicatio
quinta.

vbique operatur, quod de Deo dicere non possumus. Quinto in talibus agentibus requiritur applicatio ex parte adminiculantis, ut quia angelus non potest transmutare materiam ad aliquam formam, nisi adhibendo semina, & applicando actiua passiuus: ideo oportet, quod applicet actiua passiuus, si debet sic materiam transmutare, sic, & alia agentia, ubi indigent adminiculante; oportet, quod agens adminiculas applicetur passio, ut fiat actio, & passio. Si ergo agens creatum facit aliquem effectum nouum, quem prius non faciebat: hunc effectum nouum praecedit multiplex motus: accipiendo large motum pro omni inuolutione, nam talem effectum praecedit motus, quia istud agens creatum non potest agere nisi motum a superiori agente. Praecedit etiam motus, vel inuolutio, quia non potest agere nisi per aliquid superadditum suae substantiae. Praecedit etiam hunc effectum nouus motus ex parte passio, quia cum tale agens non agat nisi applicatum ad passum: oportet, quod prius transmutet passum, & postea producat effectum nouum. Praecedit, & quarto in talibus agentibus effectum nouum aliqua transmutatio ex parte proportionis, & ordinis, ut si ignis modo agit in stipula, ubi prius non agebat; aliqua proportio deficiebat ibi, quare non erat actio, & passio, ut forte quia stipula nimis distabat ab igne: vel forte, quia erat madefacta: ideo eam non comburebat, quam postea deliccata comburit: vel quia ignis non erat plene accensus, & in actu: ideo non agebat: postea factus in actu, egit. Hanc etiam proportionem oportet ponere esse in intelligentijs, quia non mouent quodcumque, & quocumque modo, & maxime in motu ad formam, secundum quem non agunt nisi adhibendo semina. Quinto in talibus agentibus effectum nouum praecedit transmutatio ex parte adminiculantis, ut ideo nunc talia agentia agunt, & prius non agebant, quia aliquid est adminiculans eis, quod prius non erat: sicut in intelligentia, seu angelus, ut dimittamus loqui de istis corporalibus, nam & ipsis angelis suum velle non est suum facere: nec suum dicere, siue suum intelligere est suum facere: id est suum velle, & suum intelligere non sufficit ad facere, sed requiritur ibi ordo, & proportio: requiritur etiam ibi adminiculans, quia non quicquid possunt talia agentia cum adminiculante, possunt sine adminiculante, nihil ergo potest fieri a talibus agentibus sine motu praecedente. Si Deus, qui agit non motus ab alio: nec per aliquid superadditum suae substantiae: cui suum dicere est suum facere, & ita est potens suum dicere, & suum velle, quod quicquid vult, & quando vult, & quomodo vult, sic fit: qui etiam potest agere nullo praesupposito, & non indiget aliquo adminiculante, quia quicquid potest, mediantibus secundis agentibus, potest sine illis: potest nouum effectum facere absque nouitate in ipso, quia non agit motus, nec variationi subiectus, & absque motu praecedente in alio, cum in sua actione non praesupponat aliud.

A Quinta differentia Dei ad alia agentia est ex tempore, in quo agit. Hoc enim volumus querere de motu, & de mobili: utrum possit esse mobile nouum, & motus nouus sine motu praecedente, & quia motus non potest esse sine tempore: ideo oportet dare differentiam Dei, ac aliorum agentium ex parte ipsius temporis. Dicemus igitur, quod si Deus aliquid ageret in tempore, ut puta si produceret aliquod corpus mobile, quod statim inciperet moueri: sic ageret talem effectum in tempore, quod simul cum effectu produceret, vel posset producere tempus: propter quod in sua actione non praesupponeret tempus. Sed omnia alia agentia in producendo aliquem effectum praesupponunt tempus, & quia tempus non est sine motu: ideo praesupponunt motum.

B Sexta differentia est ex parte finis, quem intendit agens, nam aliqua agentia agunt propter bonum aliquod acquirendum: Deus autem propter bonitatem suam communicandam. Unde Psal. 15. Dixi Domino: Deus meus es tu: quoniam bonorum meorum non eges. Et in prioribus dicitur, quod Deo nihil est proficiens: omnia ergo alia agentia, quia intendunt bonum acquirere: si non statim agunt, aliquid deficit eis: vel quia illa actio non est tunc proficua: ideo expectant tempus, ut sit eis proficua, vel quia non est ad bonum, quod intendunt acquirere: vel quia aliquid deficit eis, ut illam actionem faciant: ideo aliquis motus, vel aliqua mutatio requiritur, ut agant, vel ex parte agentis, vel ex parte aliarum rerum. Sed Deus, qui solus agit, ut bonitatem suam communicet rebus, qui in actionibus suis non intendit principaliter alium finem, nisi seipsum, & bonitatem suam: omnia agit secundum ordinem sapientiae suae: prout per sapientiam suam ordinant bonitatem suam communicare rebus, voluntate ergo aeterna agit: sed tunc agit, cum ordinat agere: ordinant autem ab aeterno, ut produceret creaturam in tempore: ideo absque mutatione facta in ipso: sed in sua voluntate aeterna creaturas temporales produxit.

C Septima differentia est ex parte effectus, quem agens producit, nam alia agentia, sicut non possunt effectum adminiculare, ita non possunt ex nihilo producere, sed tota creatura, siue ipse mundus, ut patuit per Augustinum, ad ictum oculi non staret: si Deus se ipsum subtraheret. Potest ergo effectum adminiculare, & per consequens potest de nihilo producere: & sic potest effectum nouum absque transmutatione praecedenti facere.

Resp. ad rationes Arist. ex 8. Phys.

Ex dictis autem de leui possunt argumenta solui facta in 8. Phys., nam cum primo dicitur, quod motus primus, si sit nouus, praesupponit factionem mobilis, & factio mobilis non est sine motu praecedente: patet quod cum Deus possit agere nullo praesupposito: potest facere mobile absque motu praecedente: erit ergo motus nouus, & primus, quem non praecessit, nisi factio mobilis, quam factionem nullus praecessit motus.

Quod

Quinta differentia ex tempore, quia Deus totum, & totaliter facere potest. i. compositum, & partes, &c.

Sexta differentia ex fine. Deus agit propter bonum: communicandum. Psal. 15.

Septima differentia ex effectu.

Vide supra applicacione. i.

Quod autem secundo addebatur, q̄ nihil est in aliqua dispositione, in qua prius non erat, nisi per motum præcedentem; patet esse falsum. nam cū Deus agat nullo præsupposito: potest facere mobile nouum, quod statim incipiet moueri. erit ergo illud mobile in dispositione, vt moueatur, in qua dispositione prius non erat: quia nullo modo erat: & tamen hoc non fuit per motū præcedentē, quia mobile illud incepit esse absq; alia transmutatione, & absque alio præcedente motu.

Quod autem tertio addebatur, quod est simile de agentibus naturalibus, & à proposito, quia sicut agens naturale facit alterum oppositorum determinatē, & si facit aliud oppositum, vtputa, si frigidum calefacit, hoc est per accidēs. Sic agēs à proposito semper facit alterum oppositorum, vt medicus semper sanat: si autem nō sanat, hoc est per accidens, & propter aliquod impedimentum, vt quia ignorat, vel quia habet corruptum appetitum, vel quia est materia indisposita; Dicit debet, quod alia agentia ex suis actionibus consequuntur aliquod bonum: ideo si non agunt, vnde possunt consequi simpliciter bonum, hoc est, vel quia ignorant: vel quia habent corruptū appetitum: & volunt, quod est eis simpliciter bonum: vel quia est aliquid impediens extra: propter quod oportet amouere vel ignorantiam, vel corruptionem appetitus, vel impedimētum aliud; quod non est sine aliqua transmutatione præcedente. Sed Deus, cui nihil est proficiens, q̄a non agit propter finem alium, sed solum propter bonitatem suam, vt huiusmodi bonitatē secundum ordinem sapientiē suā communicet rebus: non quia aliquid potuisset impedire actionem suam: nec ex ignorantia: nec ex corruptione appetitus: sed quia sic ordinauit per sapientiā suā: sic egit, & sic tunc fecit mūdum, sicut ordinauit: non aliter, nec ante.

Quod autem quarto addebatur de nouo ordine, & noua relatione patet, quod agentia naturalia præsupponunt aliquid in quod agant, & debitam proportionem agentis ad patiens. Si ergo talia agentia non agunt, & postea agunt, vel hoc est, quia deficit passum: vel quia, & si est passum, non est proportionatum agēti, vt quia est distās, vel indispositū. Quod ergo fiat debitus ordo, & debita relatio: vt, q̄ fiat passum: vel quia fiat debitē dispositum: non potest esse naturaliter sine præcedente motu. sed Deus quia non agit, vt applicatus, & quia potest rem facere, nullo præsupposito, & absque transmutatione materiē: inter creaturam, & ipsum potest consurgere noua relatio, & noua dependentia: non ex motu præcedente, sed ex simplici factione creaturæ. Primus ergo motus potuit esse, & fuit nouus, & non præsuppositus, nisi factionē creaturæ: ex qua factione erat debitus ordo, & debita dependentia creaturæ ad Deū, vt posset ipsam mouere sicut sibi placeret. Ipsam autē factionē creaturæ nō oportuit, q̄ præcesserit nec motus, nec transmutatio: quia, vt patuit, Deus potest agere, nullo præsupposito,

A Quod autem quinto addebatur, quod nunc est differentia temporis, & non potest esse differentia temporis sine tempore: Propter quod si tempus incepisset in aliquo nunc, & ante illud nunc non fuisset tempus: secundum hoc ergo fuisset ante, quod est differentia temporis sine tempore; sic etiam, si desineret: non esset postea tempus; Dicit potest, quod nunc semper est initium, & finis temporis. non solum realiter, sed tēporis imaginati. Fuit enim dare nunc, ante quod non fuit tempus: sed illud, ante, dicit differentia temporis, non simpliciter, sed imaginati. Possumus, n. imaginari tempus, antequam inciperet tempus: sed illud, ante, dicit tempus imaginatum solum, vt communiter ponitur. sic etiam erit nūc: post quod non erit tempus: quando cessabit motus primi mobilis. Sed illud, post, dicit tempus imaginatum solum. Si ergo secundum tale ante, & tale, post, volumus arguere, quod tempus nunquam incepit, nec desinet: probabimus, q̄ quantitas corporalis sit infinita. nam si finitur: ergo extra huiusmodi quantitatem nihil erit, sed extra est differentia loci, & differentia loci non est sine loco: locus autem non est sine corpore: ergo extra totum vniuersum est corpus, & adhuc extra corpus, iterum corpus, & sic in infinitum. Sicut ergo tali sophisticationi respōdemus, quod cum dicimus extra vniuersum: ly extra, dicit locū imaginatum. Propter quod dicit Philosophus in 3. Physic. t.c. 75. quod non debemus in hac parte intelligentiæ. i. imaginationi credere: sic cum dicimus: si tempus incepit in aliquo nunc: ergo ante id nō fuit tempus: & si desineret, post illud nō esset tempus: ly ante, & post, dicunt tempus imaginatum tantum. Est ergo dare instans, quod ita fuit principium futuri, quod non fuit finis temporis præteriti: nisi temporis imaginati tantum: & quando cessabit motus primi mobilis, erit dare instans, quod erit finis præteriti, & nō erit principium temporis futuri: nisi temporis imaginati tantum: loquēdo de tempore, de quo locuti sunt Philosophi.

Ad rationem. 1. Phys.

Ex dictis etiam potest solui ratio sumpta ex 1. Phys. Quod materia est ingenita, & incorruptibilis; verum est enim, quod quicquid generatur, vel quicquid producit per viam motus, & per transmutationem, & vniuersaliter producit ex materia præiacente: & quicquid corrūpitur hoc modo, cedit in potentiam materiæ. Sed cū Deus possit agere, nullo præsupposito: non oportet, q̄ transmutet materiam, & inducat formam; sed simul potest producere, & producit materiam, & formam: materia ergo est ingenita, & incorruptibilis per transmutationem, & motum: sed est à Deo per creationem producta sine transmutatione, & motu.

Ad rationes de celo.

Ex dictis etiam solui possunt rationes sumptæ ex libro de celo, & mundo. Nā cū dicitur, quod T.c. 12. Aegid. super ij. Sent. G 2 orant,

CONTRADICTIO.

*Nūc semper est initium, & finis temporis. 7 Sed in 2. p. Hexamēto, c. 11. ait, p̄munitas esse istum initium futuri, & non finem præteriti. Nodus autē dissoluitur, hic, n. loquitur de tēpore imaginato, & realit: ibi uero de reali tantum Sed id vide infra artic. 2.

Triplex. n. datur istās, id est cōter dictum inter præteritū, & futurū: Alterū, qd fuit tantum principium futuri, in quo Deus creauit Mūdū. Tertiū finis tantū præteriti, qd erit in fine mūdi, cuius distinctionis intellectū sume à linea interiecta hic posita.

Instans. 3.

Instans. 2.

Instans. 1.

omne, quod generatur habet contrarium; dici debet, quod generationes, & corruptiones naturales, quæ sunt per transmutationem materiæ sunt ex contrariis, & in contraria: sed per actionem Dei, quæ nihil præsupponit, & per quam potest produci aliquid sine transmutatione materiæ: non oportet, quod sic productum habeat contrarium. per talem enim actionem potest produci non solum, quod caret contrario, ut cælum, sed etiam, quod caret materia, ut intelligentia.

Cælum quod
in corruptibile.

Cælum quod
ingenerabile.

Quod autem secundo addebatur: Omne generabile est corruptibile: & omne, quod incipit esse, definit esse; dici debet, quod cælum perpetuabitur in esse, & nunquam definit esse: sed quod possit sic se perpetuare in esse: hoc non habet à se: sed ab alio; ideo, quod esset, & quod posset perpetuari in esse, tunc habuit: quando voluit qui sibi dedit, & tunc perderet quando vellet sibi subtrahere. Vel possumus dicere, quod sicut cælum incepit esse: sic posset definire esse, & sicut non incepit esse: non posset definire esse. Incepit enim esse per voluntatem Dei creantis ipsum, & si vellet Deus per voluntatem eius, posset definire esse: non autem incepit esse cælum per actionem naturalium agentium: nec per eorum actionem posset definire esse. Est ergo hoc modo ingenerabile, & incorruptibile vniuersaliter, vel per actionem naturalium agentium. ingenerabilitas enim, & incorruptibilitas sequuntur naturaliter, quia naturalia agentia non possent ipsum producere, vel corrumpere. ergo à Deo habet, quod sit incorruptibile: à quo habet suam naturam, & à quo conseruatur in sua materia.

Vacuante
mundo crea-
tio em an
fuerit.

Quod autem addebatur tertio, quod oportet præsupponere vacuum, in quo receptum fuit vniuersum; dici debet, quod vacuum non dicit nihil: sed dicit locum priuatum corpore, vel dicit dimensiones separatas. ante ergo creationem mundi non fuit vacuum, quia nihil erat. Ad formam autem arguendi dici potest, quod non est simile de eo, quod generatur ex aliquo, & de eo, quod generatur ex nihilo, quia illud, quod generatur ex aliquo: sicut præsupponit illud aliquid, de quo generatur, ita præsupponit locum, in quo est illud aliquid, ex quo generatur, & in quo postea est illud, quod inde generatur: sed in eo, quod fit ex nihilo, nihil præsupponitur. Vel possumus dicere, quod totum vniuersum non est in loco per se: dicimus enim, quod vnum elementum est in alio, & quod omnia elementa sunt in cælo: cælum autem non amplius est in loco. sic nec totum vniuersum est per se in loco: quia non continetur ab alio, sed si aliquis modus essendi in loco competat vniuerso: huiusmodi locus non fuit ante creationem vniuersi: sed fuit simul creatus cum vniuerso.

Vniuersum,
& cælum
quod non sunt
in loco. Cælum
n. p. vltima
sphaera est in
loco per acci-
dētione cæ-
tri. qd est in
loco: Cælum
pro vniuerso
f. ratione
partium. 4.
Phyl. 44.

Quod autem quarto addebatur: Nullum generabile constat ex tota materia sua: dici debet, quod accipiendo generationem largè ad omnem productionem: illud, quod generatur. i. illud, quod producitur de aliqua materia, & à simili in specie non constat ex tota materia sua: quia agens, & patiens hoc modo communicant in materia.

A Sed illud, quod producitur ex nihilo: non est inconueniens, quod constet ex tota sua materia

Ad rationes de Generatione.

Ex dictis et possunt solui rationes sumptæ, ex habitis in 2. de Generatione: Nam cum primo dicitur, quod omnis difformitas reducitur ad vniuniformitatem: dici debet, quod hæc difformitas, vel hæc diuersitas, quod, cum prius non fuisset motus: postea fuit motus: reducitur in vniuniformitatem: non in motum aliquem vniuniformem, sed in voluntatem diuinam: quæ stabilis in se manens dat cuncta moueri, & quæ semper vniuniformiter se habet, & æterna existens: secundum ordinem diuinæ sapientiæ creauit motum nouum, & alia noua, quæ antea non fuerunt.

B Quod autem secundo addebatur: Idem manens idem semper facit idem, ut patuit in questione præcedenti: quomodo veritatem habeat, quod dicitur, fuit diffusius pertractatum. Possumus tamen, si volumus, & aliter soluere obiectionem factam: dicemus. n. quod agens per intellectum agit secundum intellectuales rationes, quas apud se habet: quas rationes in Deo vocamus ideas, sed huiusmodi rationes in intellectu existentes non sunt factiue rerum, nisi, ut se extendunt ad voluntatem, vel nisi secundum imperium voluntatis. nam intellectus extensione fit practicus. Huiusmodi autem extensio intelligenda est secundum ordinem ad voluntatem: omnia ergo producta à Deo, sunt à Deo volita secundum ordinem suæ sapientiæ. Deus ergo hoc modo semper facit idem, quia non facit, nisi illud, quod ab æterno voluit, & per suam sapientiam ordinauit.

Idem manens,
idem, quod
intelligit
Vide lu.
q. 3. ar. 3.

Intellectus
extensio
fit practicus

C Quod autem tertio addebatur, quod generatio vnius est corruptio alterius, & e conuerso: & quod ista se inuicem præsupponunt; dici debet, quod accipiendo generationem pro omni productione, quam diu aliquid producitur ex aliquo; non potest esse generatio sine corruptione, & quam diu aliquid corrumpitur in aliquid, non est corruptio sine generatione: ut si ex aqua fit aer: non erit factio aeris sine corruptione aquæ, nec e conuerso. Sed si aliquid fieret ex nihilo, vel si corruptum periret in nihil: esset productio sine corruptione, & corruptio sine generatione, generatio ergo, & corruptio se inuicem inferunt: in his, quæ fiunt ex aliquo, & naturaliter: non in his, quæ fiunt ex nihilo, & à Deo.

Ad Auerroem.

D Ex dictis etiam possunt solui rationes Cômēt. nam cum primo dicitur, quod instans semper fluxit, & non potest demonstrari; dici debet, quod instans temporis semper fluxit, ex quo incepit esse: sed non semper fluxit à priori, quia non semper fuit motus; nec semper fluxit in posterius, quia aliquando cessabit motus: simul enim cum motu incepit tempus: mobile ergo fluens causauit motum, & instans fluens causauit tempus. In principio ergo temporis, vel in principio motus incepit fluere instans absque motu præcedente, & absque

instans, an
signari pos
sit

absque instanti præcedente: non ergo talia sunt æterna. Ad formam ergo arguendi dicendum, quod instans fluens non potest demonstrari à nobis, quia nostrum intelligere est cum continuo, & tempore: ideo instans propter suum continuum fluxum non potest demonstrari, nisi sit aliud instans: ipsum tamē de se est signabile, quia est dare instans, quod ita fuit principium temporis futuri, quod non fuit finis præteriti.

Quod autem secundo addebatur, quod omne agens si nunc agit, & prius non agebat; hoc est, quia aliqua facta est proportio inter ipsum, & effectum; Dicitur debet, quod, ut patuit, rationes in Deo sunt factiue rerum, ut habent ordinem ad voluntatem diuinam: sicut ergo Deus voluit ordinare, & quando voluit ordinare: sic fecit mundum. Si quis ergo vult hoc appellare proportionem effectus, ut est, & quando est à Deo volutus: verum est, quod prius non fiebat mundus, quia non erat tunc à Deo volutus. Sed ex hoc non debemus dicere, quod ista proportio sit facta: vel, quod iste ordo inter agens, & patiens sit factus. nam huiusmodi ordo non est factus, sed æternus: ab æterno, n. ordinauit Deus in seipso quando, & quæ voluit producere, & sicut ordinauit, sic produxit.

Quod vero tertio addebatur: Agens per intellectum, quod prius non agebat, & postea agit apprehendit diuersa tempora: videlicet tempus, in quo non agebat, & tempus, in quo agit, & hoc non est sine motu; Dicitur debet, quod ex hoc non arguitur, quod ante factionem mundi fuerit tempus aliquod realiter. Sed, quod fuerit solum secundum apprehensionem intellectus. quod si concedatur, nullum sequitur inconueniens, quia omnia fuerunt ab æterno in apprehensione intellectus diuini, ex hoc ergo non habetur, quod fuerit creatura aliqua realiter, nec tempus, nec motus ante factionem mundi.

Voluntas an
tiqua, an
possit facere
effectum
nouum.

Quod autem quarto addebatur, quod sicut voluntas noua non potest facere effectum antiquum: sic nec antiqua nouum; Dicitur debet, quod non est simile: nam, quod causa præcedat effectum, nullum est inconueniens: sed, quod sequatur, est inconueniens. quod ergo voluntas noua faciat effectum antiquum, & quod sequatur effectum suum, est inconueniens: non autem est inconueniens e conuerso. Vel possumus dicere, quod pro tanto aliquid veritatis habet, quod dicitur, quod à causa antiqua est antiquum, & à noua nouum: quia oportet esse ordinem aliquem inter causam, & effectum. si ergo simul cum voluntate æterna Dei saluamus sufficientem ordinem ad productionem effectus noui: nullum est inconueniens, si à voluntate æterna Dei procedit effectus nouus. Dicemus ergo, quod quia calidum per se calefacit: ideo aliquid intantum habet per se ordinem ad calidum, tanquam ad per se causam: in quantum est calefactum; & tunc habet hunc ordinem, quando est calefactum: sic & in proposito, quia voluntas Dei est per se causa effectus, & intantum effectus habet per se ordinem ad Deum, tanquam ad causam agentem, in quantum est à Deo volutus: & tunc

A habet hunc per se ordinem, quando est à Deo volutus, ut fiat: propter hoc non oportet voluntatem Dei esse nouam; quia semper voluntas Dei est æterna, & ab æterno voluit quicquid voluit, & ab æterno voluit effectus fieri: non ut fierent ab æterno, sed in tempore. Voluit ergo Deus ab æterno, ut fierent effectus in tali tempore, & tunc facti sunt effectus, sicut Deus voluit, & ordinauit: saluamus ergo in Deo voluntatem æternam, & saluamus hunc ordinem: quod fiat effectus in hoc tempore, non in alio: ratione ergo ordinis non ratione effectus: in Deo voluntas antiqua, & æterna facit nouum effectum in tempore, causa, ordine, & æterno. Nunquam, n. Deus voluntate æterna fecisset effectum nouum, nisi ab æterno sic ordinasset. Nunquam ergo à voluntate priori sit effectus posterior: nisi mediate ordine priori: ut, quod prius ordinauerit sic facere à voluntate eius æterna æternaliter ordinante, ut fiat effectus nouus in tempore: potest tunc fieri talis effectus in illo tempore, in quo ab æterno ordinauit hoc facere.

Quod vero addebatur quinto, quod voluntas antiqua non agit actionem nouam, nisi quia aliquid expectat; oportet ergo, quod transeant tempora, & veniat tempus illud, in quo vult agere: non ergo aget aliquid nouum, nisi per transmutationem præcedentem: quia oportet præcedere tempus, & motus: usque ad tempus nouum, & motum nouum, in quo fiet effectus nouus; Dicitur debet, quod in hac ratione, aut sit vis in expectatione: aut in præteritione temporum. si fiat vis in præteritione temporum, dicitur debet, quod nullus motus, nulla præteritio, nullum tempus fuit ante factionem mundi. Nam Deus simul apprehendit omnia tempora: non autem apprehendit tempus post tempus: Ideo nullus motus, nulla præteritio est in apprehensione Dei. Si ergo Angelus fuisset ab æterno, & voluisset facere mundum in tempore: fuisset motus ab æterno in apprehensione Angeli, & in ipso Angelo ante, quam fuisset mundus. nam non potuisset Angelus, cum habeat intellectum finitum, totum tempus apprehendere simul. Sed illud dicemus, hac hypothese stante, de apprehensione Angeli, quod dicemus de generatione hominum. nam sicut si mundus fuisset æternus, semper fuisset homo post hominem, & nunquam esset dare primum hominem: sic Angelus semper apprehenderet tempus post tempus, & semper una apprehensio temporis præcessisset aliam, donec deuentum esset ad hoc tempus: nunquam tamen esset dare primam apprehensionem temporis. ab æterno ergo fuisset motus, & successio apprehensionum in Angelo. dicemus enim, quod Angelus potest stare in apprehensione sua, quantum vult. Posset ergo Angelus, si fuisset ab æterno, hoc modo deuenire ad apprehensionem huius temporis per apprehensionem ad hoc tempus, quia potuisset apprehendere aliquod tempus finitum, & potuisset stare in apprehensione illa tam diu, quod si fuisset tempus exterius, cucurrisset tantum tempus, & postea apprehendisset aliud tempus finitum, donec deueniret

ueniret ad hoc tempus, in quo esset agendum, & quia ab æterno sic apprehendisset successiue: non esset dare in eo primum apprehensum esse. Dato ergo, q̄ Angelus fuisset ab æterno: non potuisset ordinatè facere effectum in tempore, quia ab æterno non potuisset apprehendere facere effectum temporalem: nisi successiue apprehendendo tempus post tempus. Angelus ergo æternus: & volūtas sua æterna, & intellectus suus æternus: non potuisset facere effectum nouū, nisi per apprehensionem nouam, & per actionem nouam, & volitionem nouam, nam sicut succederet apprehensio apprehensioni: sic, & volitio volitioni. quicquid autem sit de Angelo: pater tamen, q̄ Deus quia habet intellectum infinitum, omnia tēpora simul apprehendit: propter quod absq; aliqua præteritione, & absque alio motu, nec in se, nec in alio: potuit apprehendere, & ordinatè facere effectum in tali tempore, sicut fecit. A voluntate ergo sua æterna, & ab intellectione sua æterna, intelligente hoc tempus nouum, potuit progredi effectus in tali tempore. Si autem fiat vis in expectatione: dici debet, quod Deus ante factionem mundi nihil expectabit: sed nolebat adhuc mundum facere: nam qui agit propter finem alium à se: ille regulatur, & ille retardatur, & expectat: vt agat secundum exigentiam sui finis. sed qui non agit, nisi propter seipsum, & nihil querit extra seipsum, & extra voluntatē suā, quate agat in omnibus reddenda est causa, volūtas sua, & ordo sapientiæ suæ. non est ergo reddenda causa si non agit, quod aliquid spectet: vel, q̄ propter aliquid retardetur. sed ideo, vel agit, vel non agit, quia sic ordinauit, & sic voluit, vt dicamus, cū David: Omnia, quęcunque voluit, fecit.

Psal. 114.

Quod autem addebatur sexto de acceptione duorum fundamentorum, dicemus, q̄ vtrunque fundamentum est falsum. Nam primum fundamentum, quod agens, quod non agebat, & postea agit: aliquid expectet, falsum est: nam Deus prius non fecerat mundum, & postea fecit: non quia aliquid expectabat: sed quia agere nolebat, vt supra patuit. Secundum etiam fundamentum est falsum: videlicet, q̄ si fieret tempus, quod fieret in tempore. Nam sicut motus nō est motus, motus enim sit seipso, non sit per alium motum: sic tempus non sit in alio tēpore. Vel possumus dicere, q̄ tempus fuit factum in instanti: non quia instans sit tempus, sed quia est initium temporis: hoc ergo modo dicitur esse factum tempus in instanti, quia fuit factum initium temporis, quod est instās. nō ergo factionē tēporis p̄cessit tēpus, sed solum instans, quod est initium temporis.

Quod autem addebatur septimo, quod impossibile est infinita pertransire: pater, quod nullus fuit ibi pertransitus: nulla præteritio, quia Deus simul omnia apprehendit. si enim ab Angelo fuisset factus mundus in tempore, & ipse fuisset ab æterno: oportuisset, præcessisse infinitas apprehensiones temporis, vt Angelus potuisset deuenire ad apprehensionem huius temporis: Sed talia in Deo locum non habent. Habet

A & alios defectus hæc ratio: sed nō est nobis curę: quia sufficienter soluta est, vt ad propositū spectat.

Ad Auicennam.

Ex dictis & possunt solui rationes Auicennæ. Nam cum primo dicitur, quod si Deus præcessit mundum, vel hoc fuit natura tantum: vel duratione; dici debet, quod duratione, non duratione, quæ sit tempus: sed duratione, quæ est æternitas. nam Deus præcessit mundum, vel præcessit omnia æternitate, vt dicit August. 12. Confess. Quod vero dicitur, quod prius, & posterius facit tempus, verum est prius, & posterius in eadē mētura: sed, quod vna mensura sit prior alia: vt, q̄ æternitas sit prior tempore: illa prioritas est æternitas, non tempus.

To. r.

B Quod autem addebatur secundo, q̄ Deus est causa per essentiam suam: ideo semper est causa; Dici debet, q̄ Deus est causa per essentiā suam: quia voluntas in Deo est idem, q̄ essentia sua: tamen aliam habitudinem, vel alium modum signandi habet voluntas, quā essentia. Propter quod aliqua concedimus de voluntate, quæ non concedimus de essētia: & aliqua de vel: quæ non concedimus de esse. Dicimus enim, quod Deus vult bonum nostrum, & bonum omne creatum. non tamen est bonum creatum, sed increatum: quantūcunque ergo Deus est per essentiam, est æternaliter, & illa sunt æterna, vt si est pulcher, bonus, sapiens: illa bonitas est æterna: sic etiam, & pulchritudo, & sapientia: sed nō quęcunque vult illa sunt æterna, quia voluntate æterna vult temporalia, quæ temporalia sunt.

Dei essentia. & voluntas quo idem

C Ad formam ergo argumenti dicendum, q̄ esse Dei, vt essentia, est ratio, quod Deus sit hoc, vel illud: vel, vt magis apte loquamur, est ratio, q̄ nec sit hoc, nec illud: sed sit à quo tollendum est hoc, & illud: sed essentia Dei, vt voluntas, est ratio, quod Deus agat hoc, vel illud: & quia, vt dictum est, voluntate æterna pōt Deus velle agere temporalia: non potest esse causa temporalium.

ARTIC. II.

An demonstrari possit, Mundum incepisse, & æternum esse potuisse. Conclusio est negatiua.

D Henr. quol. 1. q. 7. & quol. 9. q. 17. D. Tho. 1. p. q. 46. ar. 2. Itē quol. 3. ar. 3. 1. & Opusc. q. 3. ar. 17. D. Bonau. d. 1. ar. 1. q. 2. Holcoth. 2. sent. q. 2. ar. 5. Capreol. d. 1. q. 1. Greg. Arim. d. 1. art. 3. Dur. d. 1. q. 2. Bacchi. d. 1. q. 4. 5. 6. Sco. d. 1. q. 3. Th. arg. d. 1. q. 2. ar. 2. Brulef. d. 1. q. 2. Bndictus Pererius. li. 1. 5. a. ca. 10. ad finem vltq; Arist. 1. Topic. c. 9. ait hanc quæstionem esse problematicam. Et vide hanc quæst. apud Iand. quæst. 1. 8. Phys.

ECVNDO quæritur: vtrum possit demonstrari mundum incepisse, & non potuisse esse æternum. Et quoniam quidam Magistri ponunt hoc posse demonstrari: adducemus rationes illas, quas dicunt

Tempus an factū in tēpore.

dicunt esse demonstrationes, vt accipiat demonstratio largè: pro ratione necessaria, & insolubili. In hac ergo materia aliquæ rationes insolubiles. i. quæ dicuntur insolubiles: sumptæ sunt ex parte mensuræ: aliquæ sumptæ ex parte infinitatis: aliquæ autem sumptæ ex parte factionis. Nam si mundus fuisset factus ab æterno, aliqua mensura mensuraretur eius factio: & fuisset infinitum tempus pertransitum: ergo & ex parte mensuræ, & ex parte infinitatis, & ex parte factionis, potest argui ad hanc materiam. Ex parte autem mensuræ sunt rationes tres.

Rationes ex parte mensuræ pro incognitione mundi in tempore.

Prima talis: Si mundus fuisset factus ab æterno: aliqua mensura mensuraretur eius factio, quia, vt dicitur in Sapientia, Omnia in mensura, numero, & pondere disposuisti. sed mensura creationis mundi non potest dici æternitas Dei. quia non est proportionata tali creationi: nec tempus. quia mundus fuit factus in indiuisibili. non enim creatio potest fieri successiue, nec etiam mensura creationis potuit esse æuum: quia creatio non est quid æuiternum: relinquitur ergo per locum à partibus sufficienter enumeratis, quod mensura illius creationis fuerit instans aliquod: ergo ante illud instans nihil fuit de creatura. Est ergo dare primum instans, in quo creatus est mundus, non ergo potuit esse ab æterno.

Secunda talis: Quia si materia fuisset ab æterno: Deus non potuisset de illa facere mundum ab æterno, vt probabitur, sed non est dicendum, quod Deus prius potuisset facere mundum ex nihilo, quam ex materia, si fuisset æterna: ergo &c. Probatio assumptæ: nam si de materia æterna Deus fecisset mundum, vel fecisset hoc per motum, vel per mutationem: Non per motum: quia tunc non fecisset mundum, quam citius potuisset, & ita non fecisset ab æterno, fecisset ergo per mutationem, quod est facere velocissimum, sed mutatio omnis mensuratur instanti: ergo factio mundi esset facta in instanti, ante ergo illud instans non fuisset mundus: esset itaque dare primum instans, in quo factus esset mundus. non ergo potuit esse ab æterno.

Tertia talis: Sicut generatio est processus ab esse in potentia in ens actu, & corruptio ab ente in actu in ens in potentia: sic creatio est processus à non ente simpliciter in ens actu, & adnihilatio est processus ab ente in non ens simpliciter. Sed sic est, quod si aliquid adnihilaretur: esset dare instans, in quo esset adnihilatum, & non esset ibi infinitas ex parte post: ergo si quid creatur: est dare instans, in quo creatur, & quod est mensura suæ creationis, & non est ibi infinitas à parte ante, non ergo ab æterno fuit facta creatio.

Rationes ex parte infinitatis.

Adductis rationibus ex parte mensuræ, volumus adducere rationes ex parte infinitatis, quæ sunt nouem.

A Prima talis: Si mundus fuisset ab æterno: sequeretur hoc inconueniens, quod in infinito fieret additio, & per consequens, quod infinitum esset maius infinito. nam cum infinitæ reuolutiones præcesserint, & semper fiant reuolutiones alia: adduntur reuolutiones reuolutionibus infinitis, & est vnum infinitum maius alio, quod est contra rationem infiniti, quod sibi fiat additio, & quod vnū sit maius alio. Si vero dicatur, quod tempus fuit infinitum à parte ante, vel secundum id, quod est acceptum: non autem à parte post, & secundum id, quod est accipiendum: ideo potest ei fieri additio, & maioritas. Hæc euasio nulla est: probatur enim, quod secundum id, quod est acceptum: infinitum est maius infinito. nam si tempus fuit ab æterno præcesserunt infinitæ reuolutiones Solis, & infinitæ reuolutiones Lunæ. Sed plures sunt reuolutiones Lunæ, quàm Solis. quia Sol complet suum cursum in anno: Luna vero in mense, & minus, quam in mense: ergo infinitas reuolutionum Lunæ est multo maior, quàm reuolutionum Solis: nam pro vna reuolutione solis sunt saltem 12. Lunæ. Sic ergo in tempore accepto, erit vnum infinitum maius alio, quod est inconueniens.

Secunda talis: Infinita impossibile est cadere sub ordine, quia ordo fluit à principio in medium: vbi ergo non est principium, nec medium, & per consequens nec ordo. Si ergo fuerunt reuolutiones infinitæ, non fuerunt ordinatæ. non ergo vna fuit ante aliam. Quod si dicatur: ordinem esse solum in his, quæ sunt per se, & quæ habent ordinem causalitatis: quæretur, quare non in alijs: dicitur etiam, quod ista euasio nulla est: nam ex ipsis reuolutionibus Solis causantur animalia, & vnum animal est per se causa alterius animalis. ergo vna reuolutio est per se causa alterius, & non poterit in talibus esse processus in infinitum.

C Tertia talis: Impossibile est infinita pertransire: si mundus ergo non incepit, quia non est infinita pertransire, & quia fuissent infinitæ reuolutiones, non potuissimus peruenisse vsque ad hanc diem. Quod si dicatur, quod non est dare reuolutionem primam, & in his, vbi non est dare primum, in infinito tempore possunt esse infinita pertransita: quæremus, vtrum reuolutionem hodiernam præcesserint infinitæ reuolutiones, quod si non: non fuit mundus ab æterno. quod si sic: quæremus de reuolutione immediatè præcedente, & de secunda, & tertia, & quarta præcedente. quas omnes oportet ponere, præcessisse infinitas reuolutiones: non ergo plures reuolutiones præcesserunt reuolutionem hodiernam, quam hesternam, & quam tertio, & quattro hesternam, cum infinitum non sit maius infinito, quod est negare sensum: cum semper plures reuolutiones fiant.

D Quarta talis: A finita virtute non possunt comprehendere infinita, sed si mundus fuisset ab æterno: angelus, qui nullius obliuiscitur: comprehenderet infinitas reuolutiones. Quod si dicatur non esse inconueniens comprehendere infinita eiusdem

Infinito-
rum ordo cur-
non sit.

Generatio,
corruptio,
creatio, &
adnihilatio
quæ differe-
runt.

dem speciei; Dicemus, quòd si mūdus esset æternus: angelus non solum compræhenderet infinita consimilia eiusdem speciei, vt infinitas reuolutiones; sed infinita dissimilia, & diuersarū specierū, vt infinitos effectus hic inferius gñatos per reuolutiones illas: qui sunt diuersi, & varij.

Quinta talis: Impossibile est infinita simul esse actu, sed quot fuerunt homines, tot fuerunt animæ rationales. * Si ergo mundus potuit esse ab æterno, & potuerunt esse infiniti homines: possent esse infinite animæ rationales actu, qđ est impossibile. * Quòd si dicatur, quòd est circulatio in infusione animarum: error est in Philosophia: non solum in Theologia, quia * actus actiuorum sunt in patiente, & disposito, non enim quilibet anima potest esse perfectio cuiuslibet corporis. Sed hoc est perfectio huius, & non alterius: nec pōt dici, quòd sit vnus intellectus numero ī oībus, quia hic esset maior error.

Sexta talis: Omne præteritum fuit futurum: si ergo possunt esse infinite reuolutiones præteritæ: poterunt esse infinite reuolutiones futuræ. Est ergo dare instans, in quo fuit verum dicere: infinite reuolutiones sunt futuræ: & est dare nūc instans, in quo est verū dicere, quòd infinite reuolutiones sunt præteritæ. Inter duo ergo instātia signata: erunt infinite reuolutiones, quòd est inconueniens. Quòd si dicatur quolibet dies signata: prius fuit futura, & postea præterita, vt hodierna dies, & hesternæ, & alia hesternæ, & sic de singulis: primo fuit futura, & postea præterita, non tamen propter hoc habebitur, totam infinitatē temporis simul fuisse futuram, quia sic procedendo: nunquā deueniemus ad primam diem; Cōtra: Quolibet dies prius fuit futura, & postea præterita: cum quolibet dies idem sit, qđ omnes dies: omnes ergo dies prius fuerūt futuri, & postea præteriti, videmus enim, quòd si motus cœli duraret in infinitum, possemus dicere verē infiniti dies sunt futuri: sed id, quod est futurum, aliquando erit præteritum: possemus ergo verē dicere: Infiniti dies erunt præteriti, ergo à simili, vel fortē multo magis: si infiniti Dies sunt præteriti, aliquando erunt infiniti Dies futuri, & tunc idem, quod prius.

Septima talis: Si potuit creatura esse ab æterno: ducetur ad hoc inconueniens, quòd ab Asino, ante quem non fuit alius Asinus vsque ad hunc Asinum: fuerunt infiniti, quod est inconueniens, quòd inter aliquos duos signatos terminos fuerint actu infinita, probatio assumptæ. nā si potuit creaturam Deus facere ab æterno: potuit facere Asinū, & Asinam, vel Equū, & Equā ab æterno: sed illi generassent, quod negare non possumus. quia, & qui æternitatem mundi ponunt, generationem animalium nō negant: & videtur inconueniens dicere, quòd æquus qui nūc generatur ab equo, possit generare, & qđ equus, quem fecisset Deus ab æterno: generare nō posset. genuisset ergo illi equus, & equa ab æterno, quod esse non posset: nisi infiniti equi fuissent vsque ad hunc equum, Infiniti ergo equi fuisset

A inter duos signatos equos, quod est incōueniēs.

Octaua talis: Constat, quòd Deus creauit, & fecit omnia ista, quæ videmus. vel ergo fecit in particulari, vel in vniuersali: non fecit ea in vniuersali, quia hoc est impossibile. nam actio semper terminatur ad aliquod singulare. Est ergo dare primum equum, & primum hominem à Deo factos: cum enim mundus fuerit factus ab æterno, non potuit fieri ab aliqua creatura: si ergo sic fuit factus ab æterno, sicut modo est, consequens est, qđ à Deo fuerit factus, sicut modo est. A Deo ergo fuit factus homo, & capra, & ista animalia, quæ videmus, & illa fuerunt prima. Inter ergo primam capram signatam, & hanc capram: fuerunt infinite capræ, quod est incōueniens. Nulla autem est ratio aliquorum, quòd Deus potuerit facere creaturam ab æterno, vt hominem in vniuersali, quia nulla actio terminatur ad aliqd vniuersale: ergo oportet dare signatum hominē, & signatum equum, quem Deus ab æterno fecit, & tunc idem, quod prius.

Nona talis: Si Deus potuit facere mundum ab æterno: potuerunt præcessisse, immo & præcesserūt infinite reuolutiones, vel infiniti Dies. Sed quolibet die potuisset Deus facere vnum lapidem, & lapidem factum conseruare, possunt esse ergo actu infiniti lapides, & per consequens infinitum corpus in actu, quia infiniti lapides facerēt infinitum aceruum, qđ est inconueniēs.

Rationes ex parte factionis.

Adductis rationibus ad hanc materiam sumptis ex parte mensuræ, & ex parte infinitatis: Restat adducere rationes sumptas ex parte factionis, quæ erunt sex.

Prima talis: Si creatio fuisset ab æterno: non differret in creatura fieri à facto esse. Nā si fuisset ab æterno: nunquā fuisset signare fieri creaturæ, quia nunquā inchoasset, semp ergo creatura fuisset in facto esse, & nunquā in fieri: qđ videtur valde inconueniēs dicere, quòd aliquid sit effectus Dei, & non fiat à Deo, sed solum factum sit ab ipso.

Secunda talis: Si creatura fuisset ab æterno, vt dictum est, non differret in ea fieri, & factum esse: quia non esset dare, quādo fieret, sed solum quando esset facta, sed si in creatura non differret fieri, & factum esse (quod, vt videt, cogemur ponere, si mundus fuisset ab æterno) cum esse creaturæ semper sit in facto esse; semper esset in fieri, quod nullus diceret.

Tertia talis: Si creatura fuisset ab æterno: nō potuisset Deus facere, quòd non esset creatura: nam si potuisset creatura esse ab æterno, potuisset non esse futura, sed nihil potest impediri, nisi cum sit futurum: nam præteritum non potest non esse præteritum: si ergo potuisset creatura ab æterno esse à Deo, potuisset procedere ab ipso ex necessitate: qua non posset non esse: nō autem ex libertate volūtatis: qua potest esse, & nō esse, quod est inconueniens, nihil, n. procedit à Deo in aliena substantia: nisi ex mera libertate eius,

* Animæ actu infinite, si mundus æternus, quæ sunt immortales.

* Animarū circul' cur datū nō possit.

* 2. De An. m. 2. l. c. 24.

eius, qua potest facere, & non facere. Impossibile est enim creaturam sic processisse à Deo, quod non potuisset eam non fecisse. Muniunt quidam hanc rationem sic, quia si Deus potuisset facere creaturam ab æterno, vel si fecisset: sequeretur hoc inconueniens (quod est non solū falsum, sed impossibile) quod Deus non potuisset eam non fecisse, quia si potuit, vel potuit ante, quā faceret, vel quando fecit: vel post, quā fecit: non antequā faceret, quia ante æternum nihil est: nec quando fecit. Quia omne, quod est, quando est; necesse est esse: nec post, quā fecerat, quia præteritum impossibile est non esse præteritum.

Arist. lib. 1.
Perih. ca.
vii. sub finē.

Quarta talis: Si creatura fuisset sic facta ab æterno: haberet necessitatem essendi: non ergo videretur differentia inter productionem filij, & creaturam, nisi quia productio filij est in diuina substantia: creatura vero in aliena substantia: sed hoc est falsum, quia productio filij est à patre naturaliter in eadem natura: productio autem creaturae, nec est naturaliter, nec eadē natura: immo est voluntariē in aliena substantia. videntur ergo volentes, quod Deus potuerit mūdum facere ab æterno, quod aliquid creatum potuerit à Deo procedere naturaliter: sicut umbra à corpore: vel sicut imago à facie, ac si creaturae procederent à Deo quasi quādam umbra, & imago Dei: sed hoc est falsum, & impossibile, quod aliquid creatū pcedat à Deo naturaliter, sed solū ex libera voluntate.

Quinta talis: Si creatura potuissent procedere ab æterno: semper essent in creato esse, & semper essent in acquisito esse: non ergo differret creatio à conseruatione. nam creatio est, qua cuicumque rei acquiritur esse: conseruatio, quæ continuat esse in posterum, creatio ergo præterit, quia non semper res creatur: conseruatio autem continuatur, & durat: non est ergo idem creatio, & conseruatio: valde ergo, vt videtur, insipienter dicunt aliqui, quod eadē actione Deus res creat, & conseruat. Si ergo hoc est insipienter dictum, & hoc oportet ponere dicentes mundum potuisse creari ab æterno: insipiens est, vt videtur, talis positio.

Creatio, &
conseruatio
quo differe-
nti.

Sexta talis: Nam mundum creari ab æterno, vel creaturam aliquam fieri ab æterno: implicat contradictionem (nam materiam non posset Deus de vno esse reducere ad aliud esse: line innouatione) semper ergo esse datū erit nouum. sed dicere nouum aliquod esse æternū, est implicare contradictionem: ergo, &c.

Auctoritates Sanctorum.

Adducuntur autem ad hoc idem auctoritates Sanctorum. nam Ambro. in principio Hexameron, ait: Quid tam inconueniens, vt æternitas operis cum Dei omnipotentis coniungatur æternitate. Non ergo potest esse creatura coæqua Creatori. Et August. in lib. contra Felicianum diffiniens creaturam dicit: Creatura est, ex eo, quod adhuc non est, & aliquando non fuit: rei cuiuslibet corruptibilis, quantum in se est: omnipotentis Dei voluntate facta substantia. Et Dam. lib. I.

Rom. 6.

A c. 8. dicit, quod creatio Dei voluntatis opus existens non coæterna est cum Deo, quia non aptum natum est, quod ex non ente ad esse deducitur: coæternū esse Deo, quod sine principio est, & semper.

IN CONTRARIUM est, quia Dam. li. I. eodem capitulo dicit: quod non similiter facit homo, & Deus, homo. n. nihil quidem ex non ente ad ens ducit, sed facit ex subiecta materia: non valens solus, Deus autem solus valens ex non ente ad esse deduxit vniuersa. Deo ergo suum velle est suum facere: non ergo oportet, quod Deus operetur manibus: vel, quod disponderet materiam: sed statim cū vult ad suum velle effectus produci tur, sed nullus dicit, quod non potuerit ab æterno velle producere: potuit ergo, & producere, & per consequens effectus potuit produci.

RESOLVTIO.

Mundus & si re vera in tempore esse cepit, & ab æterno esse non potuit; ipsum tamen potuit facere ab æterno Deus. quia ab æterno Deus potentiam habuit: nec eam à tempore accepit. Rationes verò factæ, quod mundus incepit, & esse ab æterno non potuerit, sunt solubiles, & non demonstratiuæ. Sic conclusio legi debet, cuius in altera parte, inter imprimendum, in nonnullis codicibus nūc excusis negatio est typis ob incuriā (vt non raro contingit) fuit extracta: in aliquot reposita.

RESPONDEO dicendum, quod certum est, mundi incepisse: sed vtrum potuerit esse ab æterno: posset esse triplex modus dicendi. Primo quidem, quod aliquis diceret mundum ab æterno esse non potuisse. Secundo si quis diceret, quod non potest demonstrari mundum non potuisse ab æterno fieri. Hic autem secundus minus diceret, quā primus: quia multa sunt vera, ad quæ demonstrationes habere non possumus. Tercio quidem si aliquis diceret, quod rationes adductæ, vel per alios factæ non sunt demonstrationes, & hic tertius modus minus diceret, quā secundus: quia multa sunt determinabilia, ad quæ non habemus demonstrationes, & multa sunt scibilia, quæ nondum scimus. Si ergo à nobis queratur, quid sentimus de æternitate mundi: non dicimus, quod mundus potuerit esse ab æterno: nec dicimus, quod non possit hoc demonstrari: sed dicimus, quod rationes, quas vsque nunc, vel audiuius, vel in scripturis inuenimus ab alijs factas, quod impossibile fuerit mundum fuisse æternū; non sunt demonstrationes, vel saltē videntur nobis solubiles, & non esse demonstrationes: & illā auctoritatē Dam. ad hoc adductā: non sic approbamus, vt dicamus, ex necessitate concludere, quod mundus non potuerit ab æterno esse.

Henr. quæst.
I. quæst. 7.
D Th. I. p. q.
46. ar. 2.

Hoc ergo ordine procedemus in hac. q. quia primo præmittemus quādam præambula ad propositum. Secundo, quia rationes factæ circa hanc materiam, quas aliqui reputant insolubiles, & ita biles: videntur nobis solubiles, & defectiuæ: ostēdemus, quomodo videtur nobis, quod deficiāt: & quomodo possunt solui. Præmittemus autem quatuor præambula, vel declarabimus quatuor Aegid. super ij. Sent. H ad

ad declarationem propositi. Primo quidem ostēdemus : quia mensura mensuratur creatio , quia ex hoc magnum fulcimentum plures rationes recipiunt ex rationibus factis . Secundo declarabimus : quomodo debeamus imaginari æternitatem mundi , prout eam posuerunt Philosophi . nam ex defectu imaginatiuæ virtutis : quæ multum confunditur in imaginando infinitum : plures ex rationibus factis videntur demonstrationes , quæ secundum iudicium nostrum deficiunt , & non demonstrant . Tertio , quia circa ipsum infinitum sunt multe considerationes per accidens , & multe deceptiones : ostēdemus aliquas de illis , ut nobis cauere possimus . Quarto , quia magna difficultas sit in proposito de creatione , & conseruatione rerum : declarabimus quomodo creatio , & conseruatio sint idem : & quomodo differant .

Propter primum sciendum , quod creatio rerum , ut plures rationes supponebant , vel probabiliter declarabant ; absolute loquendo , non mensuratur instanti temporis . Ideo ostēdemus , quod nullius creaturæ , cuius potest esse per se creatio : per se mensuratur huiusmodi creatio instanti temporis . Declarabimus etiam , quod totius vniuersi creatio non potest mensurari instanti temporis . Ostēdemus nihilominus , quod secundum , quod spectat ad propositum : nec per se , nec per accidens creatio rerum potest mensurari instanti temporis : sed mensuratur æuo , vel nunc cui , & potissime loquendo de creatione rerum per se existentium . Præter hæc autem ne videamur fugere , declarabimus secundum , quod ad propositum spectat : qualiter instans temporis se habeat ad creationem : ut ex hoc soluamus difficultates illas , quod si mundus fuisset ab æterno ; non propter hoc oporteret inter duo instantia signata , fuisse infinita in actu , nam hæc est creatio ex simpliciter non ente esse datio , ostēdimus enim supra , quod creatio creaturæ realiter non differt ab eius esse . Si ergo esse , vel substantia cuiuslibet creaturæ : non mensuratur instanti temporis : consequens est , quod nec creatio cuiuslibet creaturæ mensuretur instanti temporis . Secundum enim aliquorum Græcorum opinionem Angeli fuerunt creati ante mundum , quod si sic , non fuit , tamē potuit esse , Deus ergo creādo Angelos , creauit simul in eis eorum mensuram : ita , quod illa mensura mensurat esse Angelicum à sui productione vsque in finem .

Angeli fuerunt creati ante mundum secundum Doctores Græcos .

Angelorum mensura .

Quæst. de æuo sūt de mensura Angelorum .

Huiusmodi autem mensura non est tempus , nec nunc temporis , quia esse Angeli sub tempore non cadit , volentes ergo concludere ex mensura durationis , quod inter duo signata instantia : ut inter instans creationis , quod oportet esse aliquod signatum , & nunc instans ultimum : essent infinita media . Si mundus fuisset ab æterno (quod est inconueniens) si hoc referatur ad æuum , vel instans cui ; nullum est inconueniens . nam cum in æuo non sit successio , ut patebit infra , & ut patuit in nostris quæstionibus de æuo , si mundus fuisset ab æterno , & Angelus fuisset ab æterno : non fuisset nisi vnum instans cui in tota huiusmodi duratione . non solum ergo inter duo instantia , sed in

A vno , & eodem instanti cui : vel vnum . & idem in stans cui : si mundus fuisset ab æterno , astitisset in finitum in actu . bene ergo dictum est , quod non cuiuslibet creaturæ creatio mensuratur instanti temporis : immo nullius creaturæ creatio (loquendo de creatura per se existente) directe mensuratur tempore , vel nunc temporis . quod patet , & ex parte creantis , & ex parte creaturæ . Nam illud directe mensuratur , & cadit sub tempore , quod producit in esse per viam transmutationis , & motus , qui per se mensuratur tempore . est enim tempus per se mensura motus , quod de creatione dicere non possumus , eo , quod non est creatio acceptio esse per viam transmutationis , & motus , sed per simplicem processum à primo . Ex parte etiam creaturæ hoc patet , quia esse directe , & per se non mensuratur tempore , sed indirecte , ut sit non esse entis ; sed sit esse motui , & transmutationi subiectum . Sed ut magis ad propositum incedamus , & ut referam hoc ad totum vniuersum , quia de ipso mundo est quæstio : utrum possit demonstrari non potuisse ab æterno fieri . & ut accipiamus hæc , prout ad propositum spectant ; dicemus , quod creatio totius vniuersi impossibile est , quod mensuretur tempore , vel nunc temporis . nam totum vniuersum secundum naturam cursum est ingenerabile , & incorruptibile . partes enim aliquæ vniuersi cadunt sub generatione , & corruptione : ipsum autem totum vniuersum est perpetuum , & sub generatione , & corruptione non cadit . propter creationem ergo vniuersi non dabimus inter duo instantia temporis infinita in actu : immo prout recte ad propositum spectat , nec directe , nec indirecte , nec per se , nec per accidens alicuius creatio (loquendo de creatione rerum per se existentium) mensuratur tempore , vel instanti temporis . nam nos loquimur ex suppositione : puta si mundus fuisset effectus ab æterno : secundum , quod Philosophi posuerunt : quo posito , nihil fuisset productum per creationem , quod haberet esse generabile , & corruptibile , ut in prosequendo pateat , per creationem enim fuissent producta solum perpetua , & æterna : quo posito creatio rerum per se existentium , nec quantum ad esse , nec quantum ad substantiam , ut perficitur per esse , mensuraretur tempore , vel nunc temporis . sed æuo , vel nunc cui . Si ergo Deus nunc crearet aliquod animal : licet creatio illius animalis directe non supponeretur tempori . quia animal illud non esset productum per transmutationem , & motum : indirecte tamen ratione materiæ , ad quam applicatur talis creatio , ut ratione animalis , quod est quiddam generabile , & corruptibile : posset hoc pertinere ad tempus , vel nunc temporis . sed si mundus fuisset æternus per creationem , non processissent ab æterno nisi si perpetua , & æterna : ideo creatio , hac hypothefi stante , non pertineret ad tempus , nec ad nunc temporis : sed ad æuum , vel ad nunc cui . quo posito , nunquam concluderetur , quod inter duo instantia signata temporis : propter creationis mensuram , oporteret ponere infinita in actu : dato , quod mundus ab æterno fuisset . Sed si sic dicimus , videmur fugere ,

Quod per se mensuratur tempore .

Creatio totius vniuersi si mensuratur tempore .

C **D**

gere ,

gere, & difficultatem propositam non euacuamus. Verum est enim, vt patebit in secunda declaratione, quod si mundus fuisset æternus, ab æterno nõ fuissent creata generabilia, & corruptibilia: sed quodlibet generabile potuisset produci per generationem: nihilominus tamẽ fuisset tempus, & instans temporis: quãdo fuisset facta creatio. nam & ipsum tunc posuerunt Philosophi ab æterno: quæretur ergo de creatione dato, quod non mensuretur instanti temporis, nec tempore, vtrum vel assistebat illi creationi tempus, vel nunc temporis. non autem dici potest, q̃ creatio fuerit facta in tempore, vel, quod assisteret creationi tempus. quia tunc nõ esset facta subito, & in indiuisibili, qd est impossibile. assistit ergo illi creationi instans temporis: ante ergo illud instans nihil fuit de rebus creatis. Si ergo mundus fuit æternus: inter illud instans, qd assistit creationi, & istud instans, quod nunc est: fuissent infinita in actu, quod est impossibile. quia tunc infinita fuissent finita. quia fuissent inter duo instantia, quæ se haberent quasi duo fines, & duo termini. Dicemus ergo, q̃ si mūdus fuisset ab æterno: creatio rerum fuisset facta in instanti temporis: non tanquã in propria mensura creationis: sed in eo, quod creationi assisteret. fuisset enim instans temporis cœuum creationi rerũ. modo ergo, quo dictum est, fuisset creatio rerum ab æterno in instanti temporis: nõ in instanti tẽporis aliquando manente, vel aliquãdo non currẽte, sed semper fluente. si enim mūdus fuisset ab æterno: nunc semper stans fecisset æternitatem, & nunc fluens, & nunquã non fluens fecisset tempus. sic enim dicemus de instanti, sicut dicimus de mobili, vt docet nos imaginari Philosophus in 4. Physicorum. Est enim vnum mobile, & idem secundum rẽ in toto motu, non autem idem secundum rationem. Si ergo sit motus habens principium, & finem: licet huiusmodi motus fiat ab vno mobili: motus tñ clauditur inter duo mobilia secundum rationẽ: videlicet inter mobile, vt incipit moueri: & vt cessat à motu, quod est aliud, & aliud secundum rationem. Sed si mobile semper fuisset motum, & nunquã incipisset moueri: nunquã possemus totum motum claudere inter duos terminos, quia faceret illum motum vnum mobile secundum rem: non tamen, vt esset aliud, & aliud secundum rationem: eo, quod nunquã esset signare mobile, prout includit totum motum cũ positum sit talem motum non incipisse. Sic, & in proposito si ab æterno fuisset tempus: instans fluens faceret tempus, & vnum esset instans secundum rem, cuius fluxus esset tempus, vel, quod fluens faceret tempus: tamen secundum aliam, & aliã partem ipsius fluxus: esset aliud, & aliud instans secundum rationem. si ergo tempus incipit: est signare instans, quod non præcessit tẽpus: sicut si motus incipisset: esset signare mobile, quod nihil peregrisset de motu, sed si tempus non incipit: non est signare instans, quod non influxerit: & quod non fecerit aliquid de

A tempore: & quod non præcesserit aliqua pars temporis: sicut si motus non incipisset: non esset signare mobile, quod non fecisset aliquid de motu: & quod non ante fecisset aliquam partẽ motus. Si ergo mundus fuisset ab æterno, creatio fuisset in instanti, & in indiuisibili. sed illud instans, & illud indiuisibile nunquã incipisset fluere, sed semper fluxisset. incipisset ergo creatio in instanti nõ incipiente fluere, sed semper fluente. incipere ergo in tali instanti: esset non incipere esse, sed ab æterno esse. nunquã ergo esset signare tale instans, quod non præcessisset aliqua pars temporis: & quod non fecisset aliquam partem sui fluxus. nunquã ergo inter duo signata instantia erunt infinita in actu. nec tamen diceremus, quod Deus fecerit mundum in vniuersali: vel, quod fecerit instans temporis in vniuersali: sed sicut suum instans stas, qd facit æternitatem, semper stetit, & nõquã fuit signare, quod non steterit: sic sequendo opinionem Philosophorum: ab illo instanti fluxit instans tẽporis, quod semper fluxerit, & nunquã fuit signare, quin fluxerit. tali ergo instanti sic semper fluenti fuit cœua creatio rerum: siue mensuretur ab illo instanti, siue non. Si ergo ab æterno fuerunt infiniti equi in actu: non erit signare instans, in quo incipit equorum generatio. Nec per creationem rerum oportet dare instans signatũ. quia creatio rerum non est cœua instanti, modo signato se habenti, sed semper fluenti. Secũdo iuxta prætaxatum ordinẽ, declarandum est, quomodo debeamus imaginari æternitatẽ mundi: secundum, quod eam posuerunt Philosophi, & potissimẽ Perhipatetici. Sciendum ergo, quod secundum Philosophiam, & secundum rectam rationem, omnia sunt effectus Dei. quia primum in quolibet genere est causa omnium aliorum, quæ sunt post. nam non solum motus cœli, sed ipsa substantia cœli est effectus Dei, vt dicit Commentator in de substantia orbis. hoc ergo modo imaginabimur, quod dicitur. quia illa, quæ sunt ingenerabilia, & incorruptibilia sunt illa, q̃ sunt ab æterno p̃ducta, & per creationem, & non per transmutationem, & motũ exierunt in esse, vt istud Cœlum, ista Luna, iste Sol, sunt ea, quæ sunt ab æterno producta: non per generationem, nec per transmutationem, & motum facta. Prætermisso ergo homine. quia de hoc erit specialis locutio: alia autem generabilia, & corruptibilia secundum hãc hypothesim non fuerunt per creationem producta, nisi ratione materiæ: sed semper fuit equus ab equo, & Asinus ab Asino, & sic in infinitum: nec tamen dicimus, quod Deus fecerit res in vniuersali, sed in particulari. dicimus enim, q̃ sic se habent infinita generabilia, & corruptibilia in actu, sicut se habent infinita mutata esse in aliquo particulari motu. omnia enim mutata esse, quæ sunt in motu, facit mobile: nec facit ea in vniuersali, sed facit quodlibet in se: tamen, quia quodlibet facit mediante moueri: ita, quod non est aliquod mutatum esse, quin sit terminus ipsius moueri.

B

C

D

Mūdi æternitatis imaginatio.

Arist. 2. Metaph. c. 4.

Generabilia, & corruptibilia, an creata, stante mūdi æternitate.

Creatio, an potuerit fieri in tẽpore.

T. c. 104.

Instans æternitatis.

non est in aliquo motu dare primum mutatum esse, sed ante quodlibet mutatum esse præcessit mutatum esse in infinitum. Sic omnium generabilium est causa Deus: sed est causa mediante transmutatione, & motu, & per agentia naturalia, secundum hunc naturæ cursum, quem videmus: secundum quæ agentia naturalia equus fit a sole, & equo. Si ergo non est equus, qui non sit factus per transmutationem, & motum; non est equus, quem non præcesserit Sol, & equus. hūc ergo equum præcessit Sol, & equus: & illum equum Sol, & equus in infinitum.

Dicemus ergo, quod si Deus faceret nunc aliquem equum per creationem, ille equus non se haberet sicut mutatum esse, quia non esset terminus alicuius transmutationis, vel motus: sed quilibet equus ponendo æternitatem mundi se habebit sicut mutatum esse. Dicemus ergo, quod in motu finito sunt infinita mutata esse in potentia: sed in motu infinito, vel tēpore infinito sunt infinita mutata esse in actu. Illud ergo dicemus de mutatis esse in actu, vel de ipsis generabilibus, quæ se habent quasi mutata esse in actu: sicut dicimus de mutatis esse in potentia in tēpore finito, vel in motu finito, licet enim omnia illa secundum esse, quod habent (quia nō habent esse in actu, sed in potentia) omnia facit mobile: nec tamen est ibi dare primum mutatum esse, quia quodlibet illorū præcessit moueri, sic omnium generabilium est causa Deus, & est causa generabilium in particulari, & secundum esse, quod habent: tamen non est ibi dare primū generabile, quia quodlibet tale generabile ponitur esse factum per generationem, & per transmutationem, & motum. Quod si obijciatur, quod oportet dare primum equum, quia equus, vel fuit ab æterno, vel non fuit ab æterno, quod si non fuit ab æterno, potest dari equus primus: sicut, & nunc secundum veritatem datur, si autem fuit ab æterno, adhuc dabitur equus primus: ut ille, qui fuit ab æterno, ante quem non fuit alius equus; Dicemus, quod fuit ab æterno sicut mutatum esse fuit ab æterno: mutatum, n. esse non fuit ab æterno, quod mutatum esse non præcesserit moueri: cum sit terminus eius, sed si mundus fuit æternus, mutatum esse fuit ab æterno, quia non est signare instans, quod non præcesserit mutatum esse, aliter ergo cælū fuit ab æterno, & aliter mutatum esse fuit ab æterno, cælū, n. fuit ab æterno secundum hunc modum loquēdi, quia hoc cælum fuit ab æterno, sed mutatum esse fuit ab æterno: nō, quod sit signare aliquod mutatum esse; quod fuerit ab æterno, quia cum ante quodlibet mutatum esse præcedat moueri: si esset signare mutatum esse, quod esset æternū: (quia æternū nihil præcedit) illud mutatum esse nullū moueri præcessisset: nec esset terminus alicuius, quod est inconueniens, mutatum ergo esse hoc modo est æternum, & hoc modo non incipit, quia non est signare instans, quod non præcesserit aliquod mutatum esse. In motu ergo aliquo particulari, quod incipit, & definit, li-

A cer non sit dare primum mutatum esse: non tamen ibi mutata esse sunt ab æterno, quia est dare instans, ut illud, in quo incipit motus ante, quā aliquid esset de motu, ante quod instans non fuit aliquod tale mutatum esse. Sed si mundus fuisset æternus: mutata esse, & reuolutiones cœli non fierent in vniuersali: tamen quia non fierent mutata esse, nisi mediāte moueri; hoc modo mutata esse essent æterna, & reuolutiones hoc modo essent æternæ, & non incepissent, quia nō esset dare instans: ante quod non præcessisset reuolutio, & mutatum esse: nulla tamen reuolutio posset signari, quæ esset æterna, quia cum reuolutio semper sit prius in fieri, quā in facto esse (quæ est terminus motus) oportet, quod quælibet talis reuolutio prius non sit, quā sit. **B** nulla ergo signata potest esse æterna, reuolutiones itaque cœli ita fiunt in particulari, sicut facti fuerunt in particulari ipsi cœli: sed, quæ signare sit hoc cælum esse æternum, & non hanc reuolutionem: hoc est, quia factionem cœli non præcessit motus, reuolutio tamen non completur nisi per motum, sic, & in proposito nullum generabile est signare, quod sit æternū, quia si aliquod generabile fuisset ab æterno creatū: illud generabile durasset per infinitum tēpore. Nam æternū præcedit æternitate omne, quod est post æternitatē. Si ergo aliquod generabile fuisset ab æterno creatum: constat quod si fuisset corruptum, fuisset corruptum per corruptionem: illud ergo generabile præcederet suam corruptionem æternitate, ut accipiatur æternitas large, per omni eō, quod non incepit esse, sed nihil potest præcedere aliud æternitate, nisi præcesserit illud per infinitum tēpore: non posset ergo aliquod generabile ab æterno creari, nisi præcederet suam corruptionem æternitate, & per infinitum tēpore, & per consequens oportuisset tale generabile durasse per infinitum tēpore, quod secundum naturæ cursum est contra rationem generabilis, non est ergo signare aliquod generabile, quod fuerit ab æterno: nec etiam, quod fiant generabilia in vniuersali: sicut nec reuolutiones in vniuersali fiunt. Sed quia generabilia fiunt per generationem, & motū: nō est dare generabile, quod non præcesserit motus: & per consequens nō est dare generabile primum: sicut quia reuolutio completur per motum: non est dare reuolutionē, quā non præcesserit motus: & sequendo modū Philosophi, nō est dare reuolutionē primam.

D Sed intellectus hominis nō quiescit. Dicit, n. aliquis, quod oportet materiam esse per creationem, quia nullum agens est citra primum, quod possit producere materiam. materia ergo fuit creata a Deo: non sine forma: nec sub forma: In vniuersali ergo sub aliqua forma signata illud fuit primum generabile: sub cuius forma materia fuit primo creata. Sed mirabile est, quod homines nesciant imaginationem transcendere: semper loquuntur de infinito quasi de finito, & de terminato, quasi de habere terminum: ideo semper rationes tales per accidens fallunt, Dicamus ergo

Materia
quæ à Deo
facta fuisse,
ante mundi
æternitatem.

ergo materiam per creationem esse: nec factâ sub forma vniuersali. quia factio ad vniuersale non terminatur: nec tamē est dare primam formam, sub qua fuit facta, si fuit ab æterno creata: Dicimus, n. quod sicut cælum subijcitur suis reuolutionibus, ita, quod non potest simul pluribus reuolutionibus reuolui; sic materia generabilium subijcitur suis formis: ita, quod non potest esse simul sub diuersis formis. Ponamus ergo, quod Deus cælum ab æterno fecisset, & ab æterno ipsum mouisset: constat, quod fecisset cælum in particulari, & incēpisset ipsum mouere secundū particularem motum: nec tamen esset dare reuolutionem primam, quod ideo est, quia non incēpisset moueri, sed semper fuisse fluens. Deus ergo fecisset cælum, & fecisset ipsum non motū, & non reuolutum: nec esset tamen ibi signare reuolutionem primam: sic si ab æterno creasset materiam, & ab æterno subiecisset eam transmutationi, & motui: sicut ab æterno subiecit cælū reuolutionibus: sicut non esset dare in cælo reuolutionem primam: sic non esset dare in materia transmutationem primam: & per consequens nec formam primam, sed sicut in eodem cælo ante reuolutionem est reuolutio, & per consequens ante mutatum esse, quod acquiritur per vnā reuolutionem; est mutatum esse, quod acquiritur per aliam, & sic in infinitum: sic materia siue initio subiecta transmutationibus, semper habuisset transmutationē ante transmutationē, & semper habuisset formam acquisitam per vnā transmutationem, ante formam acquisitam per aliam, propter quod nunquā esset signare in materia transmutationem primam, nec formam primam. Triplex est ergo deceptio hominum in hac materia, vt potest aliquo modo patere per habita.

Tres deceptions circa reuolutiones.
Deceptio prima.

Mundus in instanti fuisse creatus, si ab æterno.

Prima deceptio est, quia loquuntur de interminato quasi determinato. Dicimus enim, quod sicut Deus mensuratur instanti, quod semper stetit: sic produxit materiam, quæ semper fluxit, & quæ semper fuit transmutationi subiecta, non est ergo signare aliquam transmutationem, sub qua primo fuerit: nisi ponas ipsam incēpisse esse transmutationi subiectam. Si enim cælum per vnā reuolutionem acquireret album: per aliam nigrum: per aliam dulce: per aliam frigidum (quæ infinitæ reuolutiones secundum hunc modum loquēdi, quæ prosequimur, præcessissent in cælo, quia in infinitis reuolutionibus sunt infinites decem reuolutiones: centum infinites: mille infinites; decem millia infinites: quotcunq; millia infinites) fuisse cælum sub omnibus illis transmutationibus: sic & materia generabilium durat sub forma huius animalis per centū annos, sub forma alterius animalis puta per mille annos (quæ in infinito sunt infinites, quotcunq; centum infinites: quotcunq; mille infinites) fuit materia sub quibuscunq; transmutationibus, nec est ibi dare transmutationē primam: nec formam primam. Quotiescunq; ergo in talibus vis dare primum, & vis mensurare,

loqueris de infinito, quasi de finito, & deciperis, quia das durationis initium ei, quod est sine initio.

Deceptio secunda.

Secunda deceptio circa talia est, vt etiam potest patere per habita, quia homines loquuntur de æternitate motus, & transmutationum: sicut de æternitate eorum, quæ subijciuntur transmutationi, & motui. In his em, quæ subijciuntur transmutationi, & motui, possumus signare ea, quæ sunt æterna, vt si mundus æternus fuit: hoc cælum est, quod fuit ab æterno reuolutionibus subiectum, & hoc instans fuit illud, quod æternaliter fluens causat tempus. Nam sicut tempus idē est, quod motus: ita instans secundum, quod proprie, & principaliter sumitur; est idem, quod substantia mobilis primi, substantia, n. mobilis primi, vt subijcitur motui: tanquā cuidam actui: sic est, quoddam mobile, & sic fluens causat motum: illa etiam eadem substantia, vt subijcitur illi motui; tanquā numero prioris, & posterioris: sic est instans, & nunc, quod est idem realiter in toto tempore: & quod fluens causat tempus. Est ergo signare instans, quod subijcitur æternaliter fluxui, loquendo de instanti, vt est idem secundum rem, sed non est sic signare huiusmodi instans, vt est aliud, & aliud secundum rationem, sed diuidendo fluxum per partes, vt puta reuolutiones, & tempus per partes: vt puta per noctes, & dies; reuolutiones sunt æternæ: non, quod sit dare reuolutionē, quæ sit æterna, sed reuolutiones sunt æternæ, & nunquā incēperunt. & quia nō est dare instans, quod nō præcesserint infinitæ reuolutiones: sic noctes, & dies sunt æterni: non, quod sit dare, vel signare diem aliquam, quæ sit æterna, sed quia non est dare aliquod instans, quod non præcesserint infiniti dies. Sic etiam ponendo mundum æternum: est assignare hanc materiam, quæ æternaliter fuit transmutationibus subiecta. Sed non est assignare, vel signare aliquam transmutationem in materia, quæ fuerit æterna. Sed pro tanto transmutationes materiæ dicuntur æternæ, & non incēpisse, quia non est signare aliquam transmutationem materiæ, quæ non præcesserint infinitæ transmutationes.

Instans temporis quid.

*Hic loquitur de instanti temporis realis cōmunitate distincto, nō imaginati. Vide id fufius sup. ar. i.

Tertia quidem deceptio circa hoc, est, vt etiam potest esse per habita manifestum, quia homines loquuntur de æternitate generabilium, sicut de æternitate perpetuorum, nam licet sit dare hoc signatum perpetuum, quod ab æterno fuit, vt hoc Cælum: hic Sol: secundum hunc modum loquendi sunt illa, quæ ab æterno fuerunt: tamē nullum est signare generabile, quod ab æterno fuerit, quia tunc generabile durasset per infinitum tempus, vt antea probabatur, mirabile est enim, quia concedunt aliqui, vel videntur concedere: motum potuisse esse ab æterno. Propter quod si esse creaturæ esset semper in fieri: viderentur annuere, quod posset esse ab æterno. tamen, quod equus sit ante equum in infinitum videntur pro impossibili habere. Si ergo cælū fuisse ab æterno continuē motum: sicut nō esset dare reuolutionem primam, sed reuolutio præcederet reuolutionē in infinitū: sic nō esset dare mille,

Deceptio tertia.

mille, vel mille millia reuolutiones primas, sed has mille reuolutiones præcessisset aliq̃ mille reuolutiones, & alia mille in infinitū: vel hmōi mille millia reuolutiones præcessissent alia mille millia: & alia mille millia in infinitū: cū ergo oē corruptibile de necessitate corrumpatur. & omnia generabilia ista mensurentur certa periodo, quia nullum tale secundum naturæ cursum potest in infinitum durare: non poterit accipi ita magna periodus: nec ita magnum tēpus: ex quo finitum est: quin sit date semper huiusmodi tempus ante huiusmodi tempus in infinitum. quantumque ergo materia generabilium daret sub forma, ex quo non potest ibi stare per tempus infinitum: oportet, quod semper fuerit sub alia, & alia forma in infinitum: vt nō sit deuenire ad primam formā. si enim huiusmodi materia ab æterno fuisset sub aliqua signata forma: dato, quod postea fuisset expoliata ab illa forma: formatio materiæ, vt supra diximus, præcederet æternitate suam expoliationem: per infinitum ergo tempus steterit materia generabilium sub aliqua forma, quod recta ratio non admittit. Si ergo bene considerabimus, quid dicat infinitum, & interminatum, & non habere initium: multæ rationes in hac materia dicuntur demonstrationes esse, quæ apparebunt esse sophisticæ. Sic ergo. pertractauimus diffusè, quomodo debeamus imaginari durationem mundi, si fuisset ab æterno: non, q̃ in hoc intendamus fauere Philosophis: sed vt appareat, vtrum rationes adductæ contra hoc, sint solubiles: vel sint demonstrationes. licet enim multo fortiores, & validiores sint rationes aliquorū doctorum, ostendentes impossibile esse mundū ab æterno fuisse: de quibus tractabimus in questione p̃senti: quā sint ampullosæ rationes Philosophorum volentes ostendere mundum de necessitate fuisse æternū: de quibus egimus in questione præcedenti: neutra tamen nobis videntur esse demonstrationes.

Infiniti cōsiderationes multæ, & deceptiones:

Tertio principaliter dicere restat: quomodo circa infinitum accidunt multæ considerationes per accidens, & multæ deceptiones, quas bonū est tangere: vt nobis caueamus ab illis, tangamus autem quinq; deceptiones: Quarum vna sumitur ex parte additionis, & diminutionis. Secunda ex parte totalitatis, & partialitatis. Tertia ex parte maioritatis, & minoritatis partium. Quarta ex parte multiplicitatis, & submultiplicitatis. Quinta ex pertransire, & non pertransire.

Deceptio prima infiniti ex additione, & diminutione.

Prima igitur deceptio est ex parte additionis, & diminutionis. Nam cum infinito non possit fieri additio, quia hoc est infinitum, quod totum occupat, vel quod totum comprehendit: si mundus fuisset ab æterno per tempus infinitum: non posset tempori fieri additio. quia ergo fit ei additio: videtur, quod ibi implicetur contradictio: videlicet, quod sit infinitum tempus, quia ab æterno: & non infinitum tempus, quia semper sit tēpori additio, q̃a semper additur dies diei, & nox nocti, & reuolutio reuolutioni. Sed hæc consideratio statim apparet esse per accidens: nam in-

A finitum, vt infinitum: non recipit additionem. Si ergo esset aliquid omni quaque infinitum, ex nulla parte posset recipere additionem. Sed si aliqd ex vna parte est finitum: ex alia est infinitum: accidet tunc infinito recipere additionem, quia nō recipit, vnde infinitum, sed vnde finitum. Sic & tempus, si mūdus fuisset ab æterno ex parte ante; fuisset infinitum: ex illa ergo parte nullo modo posset recipere additionem. Si enim tempus incepisset ab æterno: non potuisset incipere ante æternum. sed ex parte temporis, in quo sumus: vbi est date vltimum instans, potest tempus recipere additionem, vt ratio ostendebat.

Deceptio secunda ex toto, & parte.

Infiniti at sit totū, & pars.

B Secunda autem deceptio est ex parte totalitatis, & partialitatis: si enim mundus fuisset ab æterno: videretur sequi, quod totum esset æquale parti. nam quando additur aliquid alicui, tūc præcedens cum addito est totum ad aliud, cui additur, vt si palmus addatur vlnæ: vlna, & palmus est totum ad vlnam. reuolutio ergo hodierna addita est reuolutionibus alijs, reuolutiones ergo præcedentes cum reuolutione hodierna erunt totū ad reuolutiones præcedentes: sed, vt probabitur reuolutiones præcedentes cum hodierna, si mundus fuit ab æterno, non sunt plus, quā reuolutiones præcedentes tātum, videbitur ergo ex hoc sequi, quod totum non sit plus quā sua pars. Probatio assumptæ. nam si mundus fuit ab æterno: infinite reuolutiones præcesserunt reuolutionem hesternam, & infinite hodiernam, sed infinitum non est maius infinito: non ergo plures reuolutiones præcesserunt hodiernam, quā hesternam; & per consequens non est plus de tempore ab initio mundi vsque hodie: quā ab initio mundi vsque heri: totū ergo est æquale parti. Sed hæc sophisticatio manifestè decipit: cui statim instare possumus, vt communiter instatur. nam infinite species numerorum excedunt denarium, & infinite centenarium: non ergo plures excedunt denarium, quā centenarium: centenarius ergo numero æquatur denario, & per consequens totum parti. Diceremus ergo, quod vbi ex vna parte non itur in infinitum: sed ex alia: potest in talibus accipi maioritas, & minoritas: totalitas, & partialitas: nō ex ea parte, qua itur in infinitum: sed ex parte, qua statur. vnus ergo numerus excedit alium: non quia ab vno numero ascendendo citius possumus ire ad finem numerorum, quā ascendendo ab alio. à quocunque enim numero incipiamus ascendere, nūquā poterimus venire ad finem numerorum. Sed est vnus numerus maior alio per comparisonem ad vnitatem, vbi est status, vt quia plures vnitates continet, vel quia magis ab vnitatem recedit. accidit ergo ipsi centum, & extraneum est ab eo: prout est totum ad decem, quod comparatur ad infinitatem numerorum, quia non accipitur huiusmodi eius totalitas per relationē ad ascensum in infinitum, vbi nō est status, sed per relationem ad vnitatem, vbi est status. velle ergo probare, quod centum non est plus, quā decē; quia infinite species numerorum excedunt centum,

rum, sicut & decem; est peccare per fallaciam accidentis, & per relationem ad ascensum in infinitum, à qua non sumitur maioritas, & minoritas in numeris. Et ut demus exemplum magis simile ad propositum, imaginemur duas lineas æquales: quarum quælibet ex vna parte vadat ad infinitum, & non ex alia. ex ea ergo parte, qua illæ lineæ habent terminum: poterit cuilibet lineæ fieri additio. Si ergo fiat additio vni lineæ, & non alij: vna erit maior alia: etiam vna cum eo, quod est additum, erit maior seipsa, & erit totum ad seipsam sine illo addito: nō ex ea parte, qua vadit in infinitum, sed ex ea parte, qua facta est sibi additio, hac ergo hypothefi stante: totū est æquale parti, & inæquali. Aequale quidem ex ea parte, qua itur in infinitū. Inæquale vero ex ea parte, qua facta est sibi additio: sic etiam se habet in tempore ipso.

Deceptio
tertia ex ma-
iori, & mi-
nori.
Infinitū, an
sit maius,
& minus.

Tertia difficultas, vel tertia deceptio potest accipi in talibus ex parte maioritatis, & minoritatis partium. nam si toties sumantur magnæ partes, sicut & paræ: totum confectum ex maioribus partibus esset maius, quàm confectum ex minoribus. Ex hoc ergo videtur, quod si mūdus fuit ab æterno tēpus, per quod durauit mūdus, sit maius, & minus seipso, quod est inconueniens. Nam in huiusmodi tempore sunt infinities mille anni. possumus. n. dicere, quod mūdus durauit per mille annos, per duo millia, tria millia, quatuor millia, & sic in infinitū. sic etiā in tali tempore sunt infinities decem anni. quia possumus dicere, quod mūdus durauit per 10. annos: p. 20. 30. & sic in infinitū. sed, quod constat ex infinities mille, videtur esse multo maius, quàm quod constat ex infinities 10. erit ergo huiusmodi tēpus maius, & minus seipso. Sed huic deceptioni statim instatur in numeris, nā in numeris sunt infinities mille, & infinities decem. possumus enim dicere mille: duo millia: tria millia, & sic in infinitum, & nunquā deueniemus ad finem numerorum. Sic etiam possumus dicere 10. 20. 30. & sic in infinitum: & nunquā deueniemus ad finem. arguatur ergo sic: Quod constat ex infinities mille: est plus, quàm quod constat ex infinities 10. sed species numerorum constant ex infinities mille, & infinities 10. ergo sunt plures, & pauciores seipsis. Dicemus ergo, quod si toties sumantur magnæ partes: quoties paræ: dum tamen quælibet sumantur ei in certo numero, facient maiorem quantitatem magnæ partes, quàm paræ: sed non si sumantur infinitie, vnde infinitie scutellæ plenæ aqua, facerent infinitam aquam. sicut, & infinita dolia. cuius ratio est, quia non est ita parua pars, quæ non possit toties sumi, quod æquetur, vel excedat partem magnam. ut si maior pars aquæ continetur in dolio, quàm in scutella; toties posset sumi scutella plena aqua, quod æquabitur dolio, vel excedet ipsum. Si ergo sumantur partes in certo numero: poterit esse differentia inter partes magnas, & paruas. sed si sumantur sine numero, ita facient infinitum infinitie partes paræ,

A sicut & magnæ. quia quantitas partis maioris, & minoris, nihil est respectu infiniti.

Quarta autē deceptio sumi potest in talibus ex parte multiplicatis, & submultiplicatis. nā si mundus fuisset ab æterno: tempus, per quod durasset mundus, esset multiplex, & submultiplex ad seipsum. fuissent enim in tali tēpore infinitæ reuolutiones Solis, & infinitæ reuolutiones Lunæ. sed Luna reuoluitur duodecies, quādo Sol semel: esset ergo huiusmodi tempus duodecuplum ad seipsum. Sed huic deceptioni statim instatur in numeris. nam in numeris sunt infiniti denarij, & infiniti centenarij: ergo tot sunt ibi cētenarij, quot denarij. Sed centenariū est decuplū ad denariū. ergo decuplo plures sunt innumeris denarij, q̄ cētenarij: & sunt totidē, ut dicebatur. ergo quod est decuplum, est tantumdem, & subdecuplum. Dicemus ergo, quod accidit infinito, & extraneum est ab ipso, quicquid competit illi ratione finitatis. Cum enim finiti ad infinitum nulla sit proportio: velle sumere proportionem in infinito, secundum, quod finitum, est inconueniens: immo hoc est infinitum carere proportionem. Tripliciter ergo est soluta obiectio. Primo quidem, quia esse decuplum, vel duodecuplum: non competit rei, nisi ratione finitatis: ex hoc ergo velle arguere ipsum infinitum esse decuplum: est arguere per accidens: est enim arguere in infinito ex his, quæ se tenent ex parte finiti. Soluta est obiectio, quia ex hoc proportio partium facit proportionem in toto, in quātum partes sunt proportionatæ toti, quod si partes sunt impropportionatæ toti: nullo modo ex tali proportionem potest argui proportio totius, cum ergo centenarius, & denarius, & quilibet numerus finitus, sit impropportionatus numero infinito: ex proportionem talium partium nulla resultabit proportio in toto: ex eo ergo, quod centenarius est decuplex ad denarium: & ex eo, quod infiniti centenarij, & infiniti denarij sunt in numero infinito: nulla proportio ex hoc potest argui in tali numero: non ergo potest dici ex hoc, quod sit decuplus ad seipsum. Sic etiam & in tempore: si tempus, per quod durasset mundus, contineret infinitas reuolutiones Solis, & infinitas Lunæ: licet vna sit duodecupla ad aliam: nō propter hoc huiusmodi tempus erit duodecuplum ad seipsum. Tertio soluta est obiectio, quia esse decuplum, vel duodecuplum, hoc est esse proportionatum, & finitum: non ergo sic se potest habere infinitum ad seipsum, cum sit infinitum.

Deceptio.
4. ex multi-
plici, & sub
multiplici.
Infinitū an
sit multipli-
citas, & sub
multiplici-
tas.

Finiti ad
infinitū nul-
la ē propor-
tio ex 2.
Physic. c. 15.
& 1. Celi. t.
c. 12. 64. itel-
ligit de pro-
portionem æ-
qualitatis,
non autem
ordinis, ut
Doctor ex-
ponit supra
q. 3. artic. 1.

D Quinta deceptio in talibus sumi potest ex parte transitus, ut dicamus, quod si mundus fuit ab æterno: impossibile est deuenire vsque ad diem hanc. quia tunc infinita essent pertransita. Scien- dum ergo, quod pertransitus non repugnat infini- to: nisi quatenus faceret infinitum finitum. Si ergo est talis pertransitus, quod non faciat infini- tum finitum: non repugnabit ipsi infinito. pertrā- sire ergo infinita, incipiēdo transire, est impossi- bile. quia ille, qui incipit transire, ab aliquo inci- pit: & cum complet transitum, in aliquo desinit.

Deceptio.
5. ex transi-
tu.

Infinitum
an possit
pertransiri.

Dicere

Dicere ergo hoc modo posse pertransire infinita, A est dicere posse pertransire finita: nam cum huiusmodi transitus habeat principium, & finem: impossibile est esse infinitum. Si ergo sic esset pertransire infinitas reuolutiones, & aliquando incepisset reuolui celum: esset omnino impossibile: sed præterire infinita absque incipere pertransire, vel absque initio pertransire: non repugnat infinitati temporis, quia est hoc ex parte ante, cum tempus est infinitum: non damus ei terminum neque finem. Infinite ergo reuolutiones sunt pertransite in infinito tempore. infinitum autem tempus est pertransitum ex parte ante, quia huiusmodi pertransitus non habuit initium, & per consequens tempus sic pertransitum non fuit initiatum: unde non competeret ei ex parte ante habere terminum, siue finem. Possunt autem, & multæ aliæ sophisticationes circa infinitatem fieri, quas volumus silentio pertransire.

De creatione, & conseruatione.

Quarto, & ultimo, quia, ut dicebatur, magnam difficultatem facit in proposito creatio, & conseruatio rerum: declarare volumus quomodo ista se habeant ad inuicem: utrum sint idem, vel quomodo differant, videtur enim aliquibus, quod differat realiter conseruatio à creatione, quia, ut dicunt, esse differt à duratione: cum ergo, ut aiunt, terminus creationis sit esse terminus conseruationis: sic duratio, quia creans aliquam rem dat sibi esse: conseruans autem præsupponit esse: non est ergo idem creatio, quod conseruatio. Differt, & secundo, ut dicunt, quia rei habenti esse: nihil potest dare esse: nisi res prius perderet suum esse. Si ergo Deus semper daret rebus esse: semper essent res in continuo corrumpi, & in continua perditione sui esse: cum ergo hoc sit falsum: quia non semper dat rebus esse: ergo non semper res creat, sed semper res conseruat: non est ergo vnū idem, quod aliud.

Creatio, & conseruatio.

Sciendum ergo, quod creatio, & conseruatio dicunt aliam, & aliam habitudinem ad agens: sed vnā, & eandem rem dicunt. Supponemus autem cum eis, quod idem sit creare, quod dare esse. Sed quæremus ab eis utrū esse, & esse, ut ab alio, sint duæ res, vel sit res, & habitudo quædam. Cōstat autem, quod esse, ut ab alio datum, nullam rem addit supra esse. sic conseruare idē est, quod continuare esse: quæremus ergo ab eis: utrum esse, & esse ab alio continuatum dicant duas res. constat autem, quod conseruare esse in eo, quod habet esse, non est aliquid addere rei: sed est eam tenere in eo, quod habet conseruare: ergo nullā rem addit supra esse: creare ergo, & conseruare dicunt aliam, & aliam habitudinem: propter quod aliquid verificatur de vno, quod non verificatur de alio, sed non dicunt aliam, & aliam rem: quodlibet, n. eorum dicitur esse rei creatæ, & conseruatæ. cū ergo dicitur, quod durare est aliud, quā esse: dicemus, quod eandem rem dicit durare, & esse: res enim tam diu durat, quā diu est. Si autem differat duratio ab esse: huiusmodi differētia non erit realis: sed dicitur res durare: non quia aliud habet, sed quia nō perdit, quod habet. præ-

supponit etiam conseruatio creationem: & creare est dare esse non habenti: conseruare vero cōpetit habenti esse, sed hoc non est, quia res præsupponat rem, sed quia habitudo hæc tenere per aliud, præsupponit habere per aliud: nec etiam ex hoc est, quod sit alia, & alia res; sed, quod sit alia, & alia habitudo, nam eadem res est, vel idē esse est, quod per creationem nō habenti datur, & per conseruationem in habente continuatur. Si ergo mundus incipit in tempore, ut veritas est, & ut fides tenet: tunc creatio dicit esse ex nihilo in hac re inchoatum: conseruatio dicit idē esse in hac re continuatum, sed si mundus non incipisset, creatio diceret esse sine initio datum: conseruatio vero diceret idem esse tunc, & in posterum continuatum.

B

Ad rationes ex parte mensura.

Ex his ergo solui possunt rationes sumptæ ex mensura creationis, nam cum dicitur, quod mensura creationis est nunc temporis: patet, quod si mundus fuisset ab æterno: creatio nō fuisset mensurata per nunc temporis: sequendo tamen opinionem Philosophorum: nunc temporis fuisset cōeuum creationi: nō nunc temporis, quod fluere incipisset, sed quod ab æterno fluxisset, nunquā ergo esset signare tale instans: cum semper fuisset in fluxu, quod non præcessisset ipsum pars temporis: ergo cum huic ultimo instanti nunquā possit signari aliquod instans præcedens, quod includeret infinitum tempus, per consequens nunquā esset signare instans primum: à quo vniuersaliter inciperet tempus.

C

Quod autē secundo addebatur, quod si Deus fecisset mundum de materia æterna: si fecisset illum in instanti ante illud instans non fuisset mundus, & ita non esset æternus: multo ergo magis nō est æternus, si non est factus de materia æterna, sed de nihilo; Dici debet, quod si materia fuisset æterna: Deus potuisset facere de illa materia aliquid ab æterno, sed illa factio non mensuraretur instanti temporis, quia nihil ab æterno factū secundum naturæ cursum est temporale: quodlibet enim tale, dato, quod postea corrumpetur, vel annihilaretur: durasset per infinitum tempus. creatio ergo talis rei non haberet pro mensura instans temporis, sed instans æui, & quia in æuo non est successio: sufficit vnum instans ad quantamcunque durationem. Dato ergo, quod ante illud instans non fuisset mundus: non propter hoc argueretur, quod non esset æternus mundus. illa ergo creatio non mensuraretur nunc temporis, sed posset ei cōeuum esse nunc temporis: nō nunc temporis aliquando non fluens, sed nunc temporis ab æterno fluens, sed ante tale nunc, quod ponitur ab æterno fluere: non esse mundum: non arguit ipsum non esse æternum.

D

Verum quia intellectum habens non quiescit: debemus diligenter aduertere, quod in infinito tempore necesse est esse infinita temporalia, siue infinita generabilia, & corruptibilia. Nā generabile, & corruptibile quantūcunque duret

per

per magnum tempus, vtputa per quingentos, vel per mille annos, & ex quo tempus illud finitur est quia finitum finities sumptu totu est finitum. Si mundus fuisset ab eterno, quia transiisset infinitum tempus: oporteret, q generabilia, & corruptibilia in illo infinito tempore fuissent infinita fuissent, n. fm hanc hypothese infiniti equi: infiniti leones, & sic de alijs gnabilibus. vbiq; autem est dare infinita, no est dare primu: id in quolibet motu locali, quia sunt ibi infinita mutata esse, no est ibi dare primu mutatu esse. Ille, n. qui mouet rotam, no mouet ea in vniuersali, sed mouet ipsam in particulari: attamen, quia in illo motu sunt infinita mutata esse; no est ibi dare primu mutatu esse. sic, si Deus fecisset ab eterno, celum, & subiecisset ipsum reuolutionibus: no subiecisset ipsum reuolutionibus in vniuersali, sed in particulari: attamen, quia fuissent infinitae reuolutiones, no esset dare reuolutione primam: hoc em posito, fuissent ab eterno reuolutiones, sed non esset signare reuolutionem, quae fuisset ab eterno producta, quia tunc illa reuolutio esset prima, & esset ibi signare reuolutione primam, qd est impossibile secundu hypothese facta. Sic, si Deus ab eterno subiecisset materiae formis gnabilibus, & corruptibilibus, vtputa formis leonum, & formis equorum, & alijs formis: no subiecisset materiam huiusmodi formis in vniuersali, sed in particulari: attamen, quia hoc posito, fuissent infiniti leones, & infiniti eq fm hac hypothese: posset dici, q equi, & leones fuerunt ab eterno, sed no est signare leone, nec equu, qui fuisset productus ab eterno, quia tunc ille leo, vel ille equus esset leo primus, vel equus primus, qd est impossibile. Si ergo materia fuisset eterna, potuisset Deus de illa materia facere hoc celu, signatu, vel hunc Sole signatu, vel hac Luna signata, quia talia no sunt gnabilia, nec corruptibilia nullu in gnabile, vel corruptibile posset signari, qd de materia eterna fuisset productum ab eterno, quia tunc illud esset primum tale, ergo si mundus fuisset ab eterno, vt ab eterno fuissent gnabilia, & corruptibilia: non esset signare primu gnabile, nec primu corruptibile. Id si Deus de materia eterna fecisset ab eterno aliquid, quo signari posset factio illius, no mensuraretur instanti tps, quia no esset tpale, sed mensuraretur instanti equi, quod no est instans fluens, sed est instans stans. Igitur si Deus fecisset mundum ab eterno: fecisset materiae ab eterno subiectam corporibus perpetuis, vtputa corporibus supercelestibus, & ab eterno fecisset materiae subiecta formis gnabilium, & corruptibilium, vtputa formis istorum inferiorum: ita, q ab eterno fuissent gnabilia, & corruptibilia, & ab eterno fuisset corpora perpetua, & supercelestia aliter tamen, & aliter, quia esset determinate signare hoc corpus superceleste, vel illud, quod fuisset productum ab eterno: sed non esset signare hoc gnabile, vel illud, quod esset ab eterno factu, quia tunc illud esset generabile primum: ergo si volumus loqui de instanti, quod mensurat productiones factibilium, dicemus, q ab eterno in instanti fuisset productio generabi-

lium, & productio perpetuorum: sed productio corporum perpetuorum fuisset ab eterno in instanti semper manente: productio vero corruptibilium fuisset ab eterno in instanti semper fluente, & quia instans, quod mensuraret productionem corporum perpetuorum, esset semper stans: posset signari instans, in quo esset producta corpora perpetua, & per consequens posset signari corpora perpetua, quae essent ab eterno producta. Sed, quia instans, in quo fuisset producta generabilia, & corruptibilia, non fuisset instans manens, sed instans semper fluens: & quia illud instans non incepisset fluere, sed ab eterno fluxisset: non esset signare instans, in quo primo essent facta generabilia, & corruptibilia, quia, hoc posito, esset signare quando primo incepit fluere illud instans: quo posito, non semper, & ab eterno fluxisset, sed fluere incepisset, & sicut non esset signare instans, in quo primo essent facta generabilia, & corruptibilia: sic non esset signare primum generabile, nec primum corruptibile. Cum ergo dicitur: si Deus in instanti fecit mundum: ergo ante illud instans non fuit mundus: aut loqueris de instanti; quod mensurat productionem perpetuorum: aut de instanti, quod mensurat productionem corruptibilium, nam mundus est quoddam totum ex corporibus perpetuis, & temporalibus compositum: si loqueris de instanti, quod mensurat productionem perpetuorum (quia illud instans est stans) potuit ab eterno esse: propter qd non arguitur, quod non fuerit mundus ab eterno: sed quod non fuerit mundus ante aeternum. Si autem loqueris de instanti, quod mensurat productionem corruptibilium (quia illud instans fuisset semper fluens, & non esset signare quando primo fuisset fluens) semper fuissent generabilia, & non esset signare quando primo fuissent facta generabilia. no ergo ex hoc arguitur, quod generabilia non fuissent ab eterno: sed, q no esset signare generabile, quod fuisset ab eterno: vel quod idem est, quod non esset dare primum generabile, secundu ergo hanc hypothese coeua essent hac duo instantia, & quodlibet illorum fuisset ab eterno: videlicet instans semper manens, quod faceret euum, & mensuraret productionem perpetuorum, & instans semper fluens, quod faceret tempus, & mensuraret productionem corruptibilium, nam licet motus, vel alteratio mensuretur tempore: inductio tamen formae, & acceptio esse, & generatio, siue productio cuiuscunque substantiae mensuratur instanti. generabilia itaque, & corruptibilia non fuissent ante instans semper fluens, & perpetua non fuissent ante instans semper stans: sed cum ista instantia essent coeua, & quodlibet illorum secundum hanc hypothese fuisset ab eterno: non arguitur argumentum, quod corpora corruptibilia, vel perpetua non fuissent ab eterno: sed, quod non esset signare primum.

Quod autem tertio addebatur, quod si aliquid adnihilaret, no est ibi finitas ex parte post: ergo si aliquid creatur, no erit ibi finitas ex parte ante:

Aegid. super ij. Sen. I videtur

Instans duplex.

Mundus no fuit ante instans, quod mensurat productionem perpetuorum, potuit ab eterno esse

Instans fluens & stans.

Tom. 5.

videtur hanc ratio huic consequentiæ inniti: nec ad nihilabitur: ergo non durabit in infinitum: ergo à simili hoc fuit ex nihilo: ergo non fuit per tempus infinitum. si. n. quòd aliquando erit ad nihilatum: aliquando non erit: propter quod nō perpetuabitur in esse ex parte post: ergo, qđ fuit ex nihilo, aliquando nō fuit: nec durauit per infinitum tempus ex parte ante; Dicit debet, qđ nō est simile de nihilo fieri aliqd, & de aliquo nihil. Nā si mūdus æternus fuisset: ex nihilo fuisset factus, & fuisset factus post nihil: non post, duratione, sed natura: possumus enim intelligere, qđ effectus diuersus in esse à causa, sit coęuus causæ: secundum quòd docet August. 10. de Ciu. Dei. c. 31. dicens: Si pes ex æternitate semper fuisset in puluere, semper ei subesset vestigium, quod tamen vestigium à calcante factū nemo dubitaret, nec alterum altero prius esset: quāuis alterum ab altero factum esset. Et, vt clarius hanc sententiā ponamus: dicamus, quòd Deus creat dādo esse: ad nihilat subtrahendo esse: quantum ergo est ex parte dare esse: si nihil aliud repugnat: possumus intelligere, qđ Deus sicut sine initio est: sic sine initio dat esse alicui: ergo illud, cui dat esse, si nihil aliud repugnat: potest esse Deo coęuum ex parte ante, sed illud, cui Deus accidit esse: si nihil aliud repugnet: sequitur ex ipso accipere esse, qđ illud, quod ad nihilatum est, & à quo acceptum est esse: non sit coęuum Deo ex parte post. Dicemus ergo, quòd quantum est ex parte dare esse: si nihil aliud obuiatet: creatura potuit esse coęua Creatori. Vel possumus dicere, qđ argumentum arguit magis pro æternitate, quā contra: dicitur enim ibi, qđ creatio naturaliter tendit ad esse: ad nihilatio ad non esse, sic ergo debemus arguere de infinitate à parte post, respectu non esse in adnihilatione: sicut de infinitate respectu esse ex parte ante in creatione: vt dicamus, id, quod ad nihilabitur per infinitū tempus à parte post: poterit habere non esse: ergo id, quod fuit creatū per infinitum tempus ex parte ante potuit habere esse: cum, n. creatio tendat ad esse: adnihilatio ad non esse: sic, vt videtur, debemus loqui de esse in creatione: sicut de nō esse in adnihilatione. Prima tamen responsio magis est ad rē, quia ponentes, quòd mundus potuit esse ab æterno: dicerent nihil præcessisse creaturam naturā: tamen si creatura adnihilaretur, & fieret nihil: tunc etiam duratione aliquid sequeretur creaturā: qđ, n. perdens esse sit Deo coęuū ex parte post, est impossibile: sed, p accipiens esse ab eo sit ei coęuum ex parte ante: quantum est ex parte recipere esse: si nihil aliud repugnet, nullum videtur incōueniens, vtrum autem aliquid aliud repugnet, propter quod cōcludatur hoc esse impossibile: neutram partem asserimus, sed dicimus, qđ rationes, quas vsq; nunc vidimus: volētes probare, qđ hoc repugnet creaturæ, & qđ non potuit esse: videtur nobis solubiles, & non esse demonstrationes.

Ad rationes ex parte infinitatis.

Ex his etiā possunt solui rationes in hac materia sumptæ ex parte infinitatis. nā cum primo

A dicitur, qđ si mūdus fuisset ab æterno, infinito foret additio, & vnum infinitum esset maius, quā aliud, & vnum infinitum esset hoc modo maius alio, quia fuissent ibi infinitæ reuolutiones Solis, & Lunæ, & tamen fuissent ibi saltē duodecies totiens reuolutiones Lunę, quā Solis: totū solutum est in tertio præambulo: vbi assignauimus sophisticationes, & deceptiones, quæ possunt contingere circa infinitum.

Quod autē secundo addebatur, qđ in infinitis non est ordo: pp quod si reuolutiones fuissent in finite, nō fuisset vna reuolutio prior alia; Dicit debet, qđ in infinitis nō est ordo p se causalitatis: impossibile est, n. aliqū effectū p se depēdere ex infinitis causis: sed bene pōt in infinitis esse prius tempore: ex quo tempus ponitur durasse in infinitum: vt, qđ vna reuolutio fuerit prior alia tempore, & alia prior tempore, & sic in infinitum. Vel possumus dicere: hoc esse non omni quaque verum, qđ in his, quæ vadunt in infinitum, nullus sit ordo: nam numeri in infinitū vadūt, & tamē est numerus post numerum, & est ordo in numeris: tamen nullū est dare numerum actu: qui sit ex infinitis causis, vel quē præcesserint infiniti numeri. Sic, si mundus fuisset ab æterno: nullam esset dato rē in actu, quam præcessissent infinita, quæ essent per se causæ illius rei. Et quando dicebatur, quòd vnum animal est per se causa alterius animalis, Dicit debet, qđ generans est per se causa geniti: ita, qđ pater est per se causa filij, sed equi præcedentes hūc equū generantem: sūt per accidens causa huius equi geniti. Si enim faber fuisset æternus & martelli essent generabiles, & corruptibiles: habuisset infinitos martellos: ita, qđ hūc martellum præcessissent infiniti martelli. Sed hoc esset per accidens: suffecisset enim vnus martellus a cōstituendū hūc martellum. qđ autē infiniti martelli præcesserint, accidit hūc martello. fuerunt enim præcedentes martelli, causa sine qua nō: sed non fuerunt causa per se. Quod veto ibidē addebatur: quare in his, quæ sunt per se nō pōt esse infinitas: sed in his, quæ sunt per accidens: Dicit dē, qđ nō hēt difficultatē, qđ queritur: nā habere cām per se: est hēre cām determinatā: hēre autē cām per accidēs. est hēre cām indeterminatā, qđ ergo p se sit infinitū, & indeterminatū: est incōueniēs: sed qđ p accidēs, qđ de se dicit qđ indeterminatū sit infinitum, & indeterminatū: non est incōueniens.

Quod autem addebatur tertio, quòd si mundus fuisset ab æterno: fuissent infinita pertransita: ergo nunquā fuisset deuentum ad reuolutionem istam: solum fuit in deceptionibus, quas adduximus circa infinitatem. Quod vero ibidem addebatur, quòd hoc posito infinitæ reuolutiones præcessissent reuolutionē hodiernā, & hesternā, & aliā hesternā, & tertiā hesternam: ergo non plures reuolutiones præcessissent vnā reuolutionē, quā aliam, solum etiam fuit in eisdem deceptionibus: vbi instabatur in numeris: quomodo infinitæ species numerorum excedūt denarium, & infinitæ centenarium, & bene soluebatur, vnde contingit talis deceptio.

Quod

Infinitor
an sit ord

Infinit
cur in i
quæ sur
se, esse r
possit.

Quod vero addebatur quarto, quod tunc intellectus angeli, qui est finitus, posset intelligere infinita actu, quia nullius obliuiscitur; Dicitur debet, quod si mundus fuisset ab æterno, & angelus ab æterno, & fuissent infiniti equi: non posset angelus simul intelligere infinitos equos. nã hic equus generabilis, & corruptibilis, dicitur equum determinati temporis: nam si diffinitetur talis equus: hic, & nunc, quæ sunt conditiones materiæ: ingrederentur diffinitionem eius. Si ergo intelligitur hic equus gñabilis, & corruptibilis: intelligitur determinatum tempus, in quo est talis equus. & quia nunquam * angelus posset simul intelligere totum tempus, si mundus fuisset ab æterno: sed semper posset intelligere maius tempus, semper maius tempus: nunquam tamen posset intelligere infinitum tempus: sicut semper posset intelligere plures equos, semper intelligere plures equos. nunquam tamẽ actu intelligerent infinitos equos, quia infiniti equi nõ fuissent nisi in infinito tempore: totum autem infinitum tempus simul comprehendere ab angelo esset impossibile.

* Angelus non potuit intelligere totum tempus finitum, si mundus fuisset æternus.

* Animarum infinitas an fuisset, stante mundi æternitate.

* Quod vero addebatur quinto, quod tunc essent infinitæ animæ rationales actu, quod est impossibile; Dicitur debet, quod cum quæritur: utrum possit demonstrari, quod impossibile fuerit mundum fuisse ab æterno: non est quæstio de omnibus, quæ sunt in mundo: nec de omni modo, quo sunt in mundo: nec quomodo est, utrum potuerit esse secundum naturæ cursum: sed utrum Deus potuerit facere: vel utrum possibile fuerit hoc esse à Deo. arguamus ergo sic: Constat, quod si quæreretur, utrum Deus posset per circulationem infundere animas corporibus, quilibet concederet, quod sic. nam Deus potest quamcunque dispositionem inducere in quamcunque materiã: etiam si res esset annihilata: secundum Sanctorum sententiam posset eam, unde vellet, eandem numero reficere: nam si aliquis fuisset nutritus ex embrionibus puerorum, & nihil haberet de materia, quod non pertineret ad veritatem humanæ naturæ aliorum hominum: ille tamen homo resurgeret, & Deus unde vellet, ei materiã restauraret, & in materia illa induceret dispositionem eandem, ut posset infundi eadem anima. Si ergo quæreretur: utrum secundum naturæ cursum posset esse infusio animarum per circulum: diceremus, quod non. Si quæreretur: utrum Deus posset hoc facere: diceremus, quod sic. Si ergo Deus posset per circulum infundere animas, & hoc faciendo, si mundus fuisset ab æterno: non fuissent infinitæ animæ: constat, quod si Deus fecisset mundum ab æterno, & si fuisset homo ab æterno, potuisset facere, quod non essent infinitæ animæ.

Animarum infusio nõ potest esse per circulum secundum naturæ cursu.

Animarum infinitas in actu cur nõ sequatur, etiam si ex Arist. mundus sit æternus. Adde etiã, quod Arist. nõ negauit quæ-

Ad argumentum ergo cum dicitur, quod essent infinitæ animæ: dici potest, quod si Deus fecisset mundum ab æterno potuisset facere hominem in tempore. nã multi doctores Græcorum posuerunt angelos factos ante mundum. Si ergo mundus fuisset ab æterno: non fuisset magnum inconueniens, hominem fuisse factum post mû-

dum. Vel possumus dicere, ut dicebamus, quod si mundus fuisset ab æterno, & homo ab æterno: potuisset Deus inuenisse modum, quod non essent infinitæ animæ: ut modum illum, quem assignauimus. vel inuenisset alium modum multo congruentiorem, ad quem inuestigandum intellectus noster non sufficit.

uis numerũ posse esse infinitũ, sed solum eũ, qui sit ex diuisione magnitudinis cuius unitates sũt quãtitates cõtinuæ.

* Arist. 2. de anima. l. c. 24.

Quod autem addebatur ibidem, quod est error in Philosophia ponere talem infusioem animarum, quia * actus actiuorum sunt in patiente, & disposito: dici debet, quod ratio solum arguit, quod hoc fieri non possit secundum naturæ cursum: sed, quod Deus hoc non possit facere: ratio non concludit.

Quod autem addebatur sexto, quod oẽ præteritum aliquando fuit futurum; dici debet, quod sicut, si mundus fuisset æternus, tempus præteritum fuisset infinitum, & sine initio: sic totum tempus fuisset futurum, quod in illo toto tempore non esset dare terminum nec initium. non ergo esset dare instans, in quo possemus dicere totum tempus fore futurum.

Quod autem addebatur ibidẽ: Quelibet dies præterita prius fuit futura, sed quelibet dies idẽ est, quod omnes dies: ergo, &c. Dicitur debet, quod tales argumentationes sunt sophisticæ, & possunt solui per simile, quod habetur in de generatione, & corruptione. nam continuum est diuisibile secundum quodcunque signum: non tamẽ potest esse diuisum secundum omnia signa. est enim continuum diuisibile secundum quodcunque signum, quia nullum signum potest signari secundum, quod non possit diuidi, & secundum, quod non possit esse diuisum: non tamẽ potest esse actu diuisum secundum quodcunque signum, quia nec omnia signa continui actu signati possunt: Sic quelibet dies præterita fuit futura: tamen, quia non omnes dies signari possunt: nunquam est signare aliquod instans, in quo totum tempus fuerit futurum. nã, quod dies præterita prius fuerit futura, hoc est, quia instans, quod est principium futuri; sit postea finis præteriti: nunquam ergo præteritum potest signari futurum, nisi quia incepit esse præteritum. Si ergo sine initio, & sine inceptioe fuisset tempus præteritum: nunquam totum huiusmodi posset signari fuisse futurum.

Quod autem addebatur septimo, quod si mundus fuisset ab æterno: sequeretur hoc inconueniens, quod inter duos afinos fuissent infiniti afini; Dicitur potest, quod, ut paruit in solutione principali, si mundus fuisset æternus, nõ esset signare aliquod generabile, quod esset æternum, quia tunc illud generabile durasset per tempus infinitum: hac ergo hypothesi stante: * generabilia fuissent. ab æterno: non, quia esset signare aliquod generabile æternum: sicut esset signare Cælum, vel Solem, qui fuisset ab æterno, sed pro tanto generabilia fuissent ab æterno, quia non esset signare instans, in quo incepisset generatio illorum. * Si ergo Deus fecisset aliquem afinum ab æterno: ille afinus non generasset. quia nihil, quod durat per infinitum tempus secundum naturæ cursum est

* Generabilia quò fuissent æterna, si mundus fuisset æternus.

* Animal æternũ an possit generare.

Aegid. super ij. Sent. I 2 genera-

generacioni, vel corruptioni subiectū. nec tamen propter hoc asinus generans esset nobilior illo asino non generante. quia sicut potest aliquis equus, quod non potest angelus: nec tamen est propter hoc simpliciter nobilior angelo, sic: si asinus aliquis signatus fuisset ab æterno: secundum naturæ cursum non generaret: non tamen esset ignobilior asino generante, nā dimittamus de homine, ubi semper est specialis difficultas generatio, & corruptio in alijs rebus data est, ut, quia non possunt se continuare eodem numero: continuēt se eodem specie: licet enim posset alia causa assignari: hæc tamen est bona causa, sed si asinus aliquis signatus fuisset ab æterno, (quia ille durasset per infinitum tempus ex parte post) continuasset se in numero per tempus infinitum à parte post; ideo, quod talia generarent: ea, quæ oriuntur ex sensibilibus, nō admittunt. Vel possumus dicere, quod si Deus fecisset aliquem asinum ab æterno, & ille genuisset: inter huiusmodi asinum, & hunc asinum non possent esse infiniti asini, nam nunquā asinus genitus est coævus generanti: sed æternum præcedit æternitate omne sibi non coæuum, asinus ergo ille æternus præcessisset suum filium æternitate (accipiendo æternitatem largē) pro omni eo, quod comprehendit infinitum tempus. & quia asinus primogenitus ab asino fuisset temporalis, nō potuisset hoc modo esse infiniti asini, sed si fuissent infiniti asini, hoc est, quia semper fuisset asinus ante asinum, & nunquā potuisset signari, qui fuisset æternus asinus.

Quod autem addebatur octavo, quod actio agentis non terminatur ad vniuersale, sed ad particulare: solutum fuit in solutione principali. Nam si cælum fuisset factum à Deo ab æterno, & Deus ab æterno reuoluisset cælum: non causasset reuolutionem cæli in vniuersali; attamē, quia huiusmodi reuolutiones non habuissent initium, non esset dare reuolutionem primam, sed semper ante reuolutionem fuisset reuolutio in infinitum. Et quod dicimus de cælo secundum reuolutiones ad situm: diceremus secundum hūc modum loquendi de materia respectu transmutationum ad formam. Si enim Deus ab æterno fecisset materiam; & subiecisset eam transmutationibus ad formam: non esset dare transmutationem primā: nec formam primā in tali materia, sed semper ante transmutationem fuisset transmutatio, & ante formam forma in infinitum: nō tamen propter hoc talia fierent in vniuersali, sed in particulari, ut in solutione principaliter diffusius dicebatur.

Quod autē addebatur nono, quod fuissent in finiti dies, & quolibet die Deus potuisset facere vnum lapidem; Dici debet, quod hæc ratio non concludit intentum, sed petit sibi quandam difficultatem solui: nam quotquot Deus potest facere in pluribus diebus, & in pluribus instantibus: potest facere in eadem die, & in eodem instanti: nam in eodem instanti dicuntur fuisse facta, cælum Empyreū; Natura angelica, & Corporalia,

A vel materia istorum corporalium; cum ergo hæc sint ita diuersa, & cum tot dicantur esse species Angelorum, quia, ut innuit Dionysius 14. c. de Angelica Hierarchia; & sunt plures, quā sint species omnium istorum corporalium; Si Deus tot potuit facere in vno, & eodem instanti: nec plura potest facere in duobus instantibus, quā in vno; consequens est, quod si etiam essent infiniti dies, vel infinita instatia: nō propter hoc Deus plura posset. Vult ergo hæc ratio sibi hanc difficultatem solui; * An Deus potuisset facere infinita. Ad quod dicemus, cum Commentatore in 12. Metaphysicæ: Quod nullū agens potest, qd repugnat effectui, quia tunc esset agens, & non agens, & quia infinitas repugnat effectui: nec in eodem instanti: nec in pluribus instantibus: nec etiam in infinito tempore; posset fieri infinita, quod essent actu infinita, quia hoc repugnat effectui.

* Angeloni
spēs quor.
Vide id fu-
sius, d. 3. p. 1

* An Deus
potuisset fi-
cere infiniti-
tum. Et
Phyl. c. 4.

Ad rationes ex parte factionis.

C Ex his etiam solui possunt rationes sumptæ ex parte factionis: nam cum primo dicitur, quod si mundus fuisset ab æterno: non differret fieri creaturæ à facto esse; Dici debet, quod in creatione semper sunt simul fieri, & factum esse: nā cum creatio non fiat successiue, sed simul tota: simul est creati, & creatum esse, & fieri, & factū esse: sicut videmus per simile, quod quia forma substantialis inducitur in instanti; simul est eam induci, & inductam esse. Possumus tamen aliquā differentiam assignare in talibus, inter fieri, & factum esse, nam in his, quæ de nouo creantur, est signare primum instans creationis: in illo ergo primo instati creatura fit, & facta est, vel creatur, & creata est. In omnibus autem alijs instantibus non propriè dicitur, quod fiat vel creetur: sed, quod facta, & creata sit: ergo creatum esse, & factū esse, respicit tam primum instans creationis, quā totum tempus sequens, sed creati, & fieri respicit primum instans solum. Sed si mundus fuisset ab æterno, creatum esse, & factum esse competere creaturæ ab æterno, & in omnibus instantibus sequentibus: sed creati, & fieri competere creaturæ ab æterno tantum. Si enim mundus fuisset æternus; Deus fecisset creaturam, & conseruasset in facto esse: sed fecisset ab æterno: conseruasset autem in facto esse, & tunc, & postea. fecisset ergo Deus mundū: sed nō esset signare instans, in quo fecisset; secundū, quod August. 10. de ciu. Dei docet nos imaginari de vestigio pedis: nam si ab æterno fuisset vestigium, quod factum esset à pede, nemo dubitare: non autem est intelligibile, quod vestigium factum esset à pede, nisi pes fecisset vestigium: vestigio ergo secundum hanc hypothesein fieri competere ab æterno, sed factum esse competere ei ab æterno, & postea: nec est inconueniens, quod aliquid simul fiat, & factū sit, cum non fiat successiue.

To. 5. c. 11.

Quod autem addebatur secundo, quod esse creaturæ esset semper in fieri, quia non differret ibi fieri, & factum esse; Pater, quod siue mundus fue-
rit

et ab æterno, nunc incæperit in tempore, semper
esset differentia inter fieri, & factum esse, nam si
fuisse ab æterno: ab æterno fuisset fieri, & factum
esse. Sed per totum tempus post. verificaretur fa-
ctum esse, & creatum esse: non proprie fieri. Di-
cimus autem non proprie fieri, quia secundum
aliquem modum verificari posset, & esse crea-
turæ esset semper in fieri: competere enim crea-
turæ fieri, etiam si ab æterno fuisset, & compete-
ret ei fieri in instanti temporis: non, quod instans
temporis creationem mensuraret, sed quia illi
creationi assisteret, & esset illi creationi cœuū.
In instanti ergo fecisset Deus mundum: non in
instanti aliquando non fluente, sed semper flu-
te, & quia non esset signare & instans, quod non
fluxerit, non esset signare instans, in quo Deus
fecerit. Multa. n. sunt, quæ facta sunt, & verè
sunt: quibus tamen non est signare, quando pri-
mo facta sunt, ut si ab æterno fecisset cælum, &
ab æterno voluisset ipsum: verum esset, quod fec-
isset hoc cælum, & hunc motum cœli, sed non
esset signare, cum primo fecit: nec cum primo
mouit. Aduertendum autem, quod sensibilibiter
procedendo dicemus, quod in quolibet motu non est
signare, cum mouens primo mouit: est enim si-
gnare, cum nihil erat de motu, sed non est signa-
re primum moueri, loquendo de motu locali,
ubi est magis continuitas, quam in alijs: non er-
go possumus negare ipsum moueri non esse crea-
tum à mouente, quia non est signare primum mo-
ueri: sic non possemus negare, quod Deus non
fecerit mundum: dato, quod non esset signare
quando primo fecerit: non enim solum in suc-
cessiuis, sed etiam in permanentibus, ut patuit in
vestigio pedis, si ab æterno fuisset pes in pulue-
re, ab æterno fuisset vestigium, quod factum
fuisse à pede nemo dubitaret, & per consequens,
quod pes non fuisset, nullus negaret. attamen
quando primo fecisset, vel quando fecisset,
non esset signare.

Quod autem tertio addebatur, quod si crea-
tura fuisset ab æterno, non potuisset Deus non
fecisse creaturam, & quod præteritum non po-
test impediri, nisi quando est futurum: dici de-
bet, quod sicut si mundus durabit in perpetuum:
Dominus regnabit ultra mundum, iuxta illud:
Dominus regnabit in æternū, & ultra. Sic si mū-
dus fuisset ab æterno: Dominus fuisset ab æter-
no, & ante. Ipse ergo mundus in Deo fuisset fu-
turus tanquam in causa, & Deus fuisset ante mū-
dum, tanquam causa: dato ergo, quod mundus
ab æterno fuit: Deus ab æterno potuit facere, &
non facere, ut si Deus operatur in aliquo instan-
ti, cum deuenit ad illud instans, in quo ope-
ratur: potest in illo instanti operari, & non ope-
rari: non quod ista duo simul possint esse, quod
operetur, & non operetur. Sed quia in potestate
sua est operari hoc, vel oppositum, sicut sibi pla-
cet. Cum vero arguitur: vel potuit non facere,
quando fecit, vel ante, vel post: dici debet, quod
si Deus fecisset mundum ab æterno, potuit non
facere, quando fecit, ut potuit non facere ab æter-

A no, quod ab æterno ponitur fecisse, non quod
simul ponisset facere, & non facere, sed quia in
potestate sua erat alterum horum eligere, & se-
cundum electionem agere, sic, si mundus fuisset
ab æterno, quia prius fuisset in causa sua: non
prius duratione, sed prius natura: & quia Deus
est agens per electionem: prius eligisset facere, vel
non facere, quam fecisset. Præteritum ergo non
potest non esse præteritum, & si mundus ponit-
ur ab æterno factus, non potest esse non factus:
& quandoque ponitur factus, non potest ef-
fe non factus: tamen quandoque fuit mun-
dus factus: siue ponatur ab æterno factus, siue in
tempore: prius fuit in potestate causæ ipsum fa-
cere, vel non facere, quam esset factus: propter
quod non ex necessitate, sed ex libera Dei volun-
tate fuit mundus factus: potuit ergo non fieri, si
Deus eum non facere decreuisset.

B Quod autem addebatur quarto, quod non dif-
ferret productio filij à productione creaturæ: ni-
si quia productio filij esset in diuina substantia:
creaturæ vero in aliena substantia: Dici debet, quod
immo, quia Deus de necessitate produxit filium:
non de necessitate coactionis, sed de necessitate
immutabilitatis, sed creaturam produxit ex me-
ra liberalitate. nam et si ab æterno produxisset
eam: prius elegisset eam producere, & potuisset
ab æterno non producere: non, quod simul produ-
ceret, & non produceret, vel quod faceret productum
non esse productum, vel præteritum non esse
præteritum: sed quia ab æterno in potestate sua
erat agere, vel non agere, sicut sibi placebat.

C Quod autem addebatur quinto, quod si creatura
ab æterno fuisset, non differret in ea creatio, &
conseruatio: solum est per iam dicta. nam si-
cut dabamus differentiam inter fieri, & factum
esse: siue mundus ponatur factus esse ab æterno:
siue in tempore: sic daremus differentiam inter
creationem, & conseruationem, nam si mundus
fuisset ab æterno: & ab æterno, & post mundus
fuisset in facto esse, & Deus conseruasset mun-
dum: non tamē ab æterno, & post Deus fecisset,
& creasset mundum, sed ab æterno tantum.

D Quod autem addebatur sexto, quod Deus non
posset materiā de vno esse reducere ad aliud esse:
dato, quod materia ab æterno fuisset sub aliquo esse
sine nouitate: ergo multo magis de nullo esse po-
test facere aliquod esse sine nouitate: Debet di-
ci, quod istud multo magis est multo minus. nam si
materia ab æterno fuisset sub aliquo esse: ope-
reret, quod duratione præcederet aliud esse, quod in-
duceretur in ipsa, quia non posset simul esse, &
non esse: sed nullum esse, si ab æterno fuit mun-
dus: non præcessit duratione, sed natura tantum.
Si enim de nihilo fieret aliquid materialiter:
sic, quod ipsum nihil prius esset nihil, & postea fie-
ret materia alicuius, & acciperet esse: fortē habe-
ret appatentiam, quod dicitur. Sed si ab æterno
fuisset mundus, fuisset factum aliquid ex nihilo
non materialiter, sed ordinaliter: non ordine
durationis, sed naturæ.

Deus fece-
re non pot
Præteritum
non esse præ-
teritum. 6.
Moral. c. 2
sub finem
Sed, cur sic
vide Do.
1. sen. d. 2
q. 1.

Deus neces-
sitate immu-
tabilitatis
produxit
filium, sed
creaturā ex
mera libera-
litate.

Mundus quō
fuisset ab
æterno

CONTRA-
DICTIO.
* Instans pri-
mum non fu-
xit, ut ait
Doctōr. 2.
part. He-
ram. c. 2. sed
incipit.
Hic autem
non loqui-
tur de pri-
mo instanti,
sed de instā-
ti cōiter di-
cto. Tu fu-
sus id vide
paulo supe-
rius. art. 1.

Deus an an-
te mundū,
si mundus
æternus.

Ad Auctoritates Sanctorum.

Auctoritatibus in contrarium facile est respondere. nam cum dicit Damascenus, q̄ creatio in Dei voluntate opus existēs nō est coeterna Deo: nec quod creatum est aptum natū est esse Deo coeternum; dici debet, q̄ in hoc datur differentia inter productionem filij, & creaturæ. quia productio filij est ex natura, ideo necessaria, & immutabilitet est coæua patri: productio autem creaturæ est ex voluntate Dei: ideo non est coeterna Deo, vel non est apta nata, vt sit coeterna Deo. i. de se non dicit aliquid coeternum suo factori, sed solū in voluntate Dei, vt tunc sit creatura, cum Deus voluerit eam esse. Auctoritas ergo magis est ad contrarium, quā ad propositum. vt sicut Deus voluit siue ab æterno, siue in tempore: sic creatura fuerit: ipsi tamen creaturæ de se non debetur æternitas, sicut debetur filio.

Quod autem adducebat de Amb. in Hexameron, quod inconueniens est, vt æternitas operis coniungatur cum æternitate Dei; dici potest, sicut dicit August. 83. q. quæstione de Deo, & creatura, quod si semper aliquid uiuat; tamen mutabilitatem patiatur; nō propriè appellatur æternum; æternitas ergo operis non propriè coniungitur, nec æquatur cum æternitate Dei, quia si ab æterno fuisset creatura, nō esset immutabilis, sicut Deus: nec mensuraretur eadem æternitate cum æternitate Dei.

Quod autē addebatur de August. quod creatura est ex eo, quod adhuc nō est, &c. dici debet, quod sequendo hunc modum: diceremus, quod diffinit creaturam secundum, quod fuit: non secundum, quod potuit esse. Vel possumus dicere, quod omnis creatura quantum est de se: non fuit, & nihil fuit, solum autē voluntate Dei fuit. Diffiniendo autem creationem secundum, quod fuit, quia fuit facta in tēpore: sic creatura prius non fuit, & postea fuit duratione. Sed secundū prætaxatum modum, creatura prius non fuit, quā fuerit, non duratione, sed natura. si ergo mundus potuit esse ab æterno, dicemus August. diffinisse creaturā solum secundum, quod fuit: quia dicit, quod creatura aliquādo non fuit, qd̄ non esset dicere: si ab æterno fuisset, diceretur ergo, quod id, quod dicit August. de creatura, nō est propriè diffinitio, sed est quædā notificatio, vel descriptio creationis, non quocunque modo sumptæ, sed secundum, quod fuit, & habuit esse.

Concludamus ergo, & dicamus, q̄ rationes factæ, q̄ mundus non potuerit esse ab æterno: videntur nobis esse solubiles, & non esse demonstrationes: tamē, vt supra tangebamus, quia multa sunt vera, quæ demonstrari non possunt, & multa sunt demonstrabilia, ad quæ nondum inuenta sunt demonstrationes; ideo nō tenemus, q̄ mundus potuerit esse ab æterno: nec q̄ non possit demonstrari, sed q̄ rationes ad hoc factæ non videntur nobis esse demonstrationes. Si ergo in hac quæstione aliquando visi sumus dicere, q̄ mundus potuit esse ab æterno: non tanquā hoc asserentes diximus, sed gratia disputationis

A hoc assumebamus, vt possemus ostendere rōnes contra hoc factas non concludere. Certum est tamen, q̄ Deus potuit facere mundum ab æterno, quia ab æterno potentiam habuit, & non accepit eam in tempore, vt mundum faceret.

De* pot
mundū
æterno f
cere.

ARTIC. III.

An illud de præteritis, sed occultis vaticiniū: In principio creauit Deus cælum, & terram; rectè exponatur.

Conclusio est affirmatiua.

D. Th. 1. p. q. 46. art. 3. Item 2. senten. d. 1. q. 1. art. 6. Et quod. 5. q. 1. ar. 1. Et Opusc. 9. q. 100. Guill. Altif. 2. sent. q. & tract. 7. Nic. Lyr. & Gloss. Ord. Ric. d. 1. in fine super litteram.

B

LI T I M O quæritur de expositione illius verbi: In principio creauit Deus cælum, & terrā. Et videtur, q̄ inconuenienter exponatur, q̄ in principio. i. in filio pater creauit cælum, & terram. Nam principium totius deitatis est pater, quia secundum Dio. 2. de di. no. pater est fontana deitatis: principium ergo nō debet appropriari filio, sed patri.

Præterea, si dicimus, quod pater est principium non de principio; filius principium de principio, & spiritus sanctus principium à principio, videtur, q̄ ly in principio debeat exponi de spiritu sancto. nam secundum August. illud Apostoli: Ex ipso, & p̄ ipsum, & in ipso sunt omnia: non est confuse accipiendum. nam omnia sunt ex ipso. i. ex parte: omnia per ipsum. i. per filiū: omnia in ipso. i. in spiritu sancto: ergo quod dicitur: In principio fecit Deus, debet exponi de spiritu sancto.

Præterea videtur, quod inconuenienter exponatur: In principio. i. in principio temporis. nam tempus non fuit ante motum firmamenti: mundus autem factus fuit ante firmamentum: cum firmantū factū fuerit secunda die: ergo &c.

Præterea, tempus dicitur esse coeternum cælo: ponunt. n. ista quatuor coeua: Natura angelica, Cælum, Tēpus, & Materia informis. Sed tempus non fuit factum in principio temporis, quia tunc fuisset tempus in indiuisibili, nam cum factum est, aliquid est. Si ergo tempus in instāti factum fuit, in instanti fuit, quod est inconueniēs.

Præterea videtur, quod inconuenienter exponatur: In principio fecit Deus cælum, & terram. i. ante omnia, nam primum rerum creatarum est esse, vt dicit propositio quarta de causis. nō ergo cælum, & terra sunt creata ante omnia.

Præterea dicitur: Qui viuit in æternum, creauit omnia simul. non ergo ante omnia fuerunt creata cælū, & terra, sed simul fuerūt creata oīa.

Præterea Cælū, & Angelus dicuntur coeua. non ergo cælū, & terra fuerunt creata ante oīa.

R E S O.

Fili Dei
productio ex
natura: crea-
tura vero
ex volun-
tate.

Tomo 4.
Æternitas
vera quæ,

Epilogus ar-
ticuli.

Principiu
totius de-
tis Patris
principiu
nō de prin-
cipio.
Principiu
de prin-
cipio Fili
Principiu
à princip
Sp. Sancti

Libr. 6.
Trin. c.
Tom. 4.

Ecel. 11.

RESOLVTIO.

Deus in principio. i. in filio: vel in exordio operandi ante omnia: vel in temporis initio, creauit Cælum, & terram. i. vniuersam creaturam: vel corporalem tantum: vel materiam omnis creature, vel corporalis tantum.

Tom. I.

RESPONDEO dicendum, quod August. dat quinque expositiones in 12. Confess. quō in principio fecit Deus cælum, & terrā. ex quibus possumus habere quincuplicem expositionem.

Primo, vt per cælum, & terrā intelligatur vniuersa creatura, vt. s. per cælum intelligatur creatura intelligibilis: per terram, sensibilis. Erit ergo sensus: in principio. i. In filio, siue in verbo sibi coeterno: fecit Deus cælum, & terram. i. intelligibilem, & sensibilem, vel spiritualem, & corporalem creaturam.

Secundo modo possumus intelligere solum creaturā corporalem, quæ diuiditur in cælum, & terram. i. in id, quod non patitur peregrinas impressiones, cuiusmodi est cælum: & in id, quod patitur peregrinas impressiones: cuiusmodi est sphaera actiuorum, & passiuorum, quæ significatur nomine terræ. Erit ergo secunda expositio, vt Augustinus dicit, quod In principio. i. in verbo sibi coeterno, fecit Deus cælum, & terrā. i. vniuersam hanc molem mundi corporei.

Tertio modo per cælum, & terram potest intelligi materia omnis creature, vt dicamus materiam, omne illud, ex quo fit aliquid, vt si Deus crearet nūc aliquod corpus: faceret ipsum ex materia, & forma: non ex materia præiacente, sed concreata. & si Deus crearet aliquam substantiā spiritualem, faceret ipsam ex natura, & esse: ita, quod natura esset quasi quid materiale, & quid perfectibile per esse. sic ergo loquendo de materia: pro omni, quod subternitur perfectioni: omnia sunt creata ex aliquo materiali, & formali. Secundum hoc ergo erit tertia expositio, quā tangit Augustinus: In principio fecit Deus cælū, & terram. i. informem materiam creature spiritualis, & corporalis: quæ intelliguntur nomine cæli, & terre: sic ergo per materiam intelligemus ipsam naturam, quæ de se informis est, & formabilis est per esse. primo ergo fuerunt facta cælū, & terra. i. natura corporalis, & spiritualis.

Quarto modo per cælum, & terram possumus intelligere materiam solius corporalis creature, & secundum hoc est quarta expositio, quam tangit Augustinus, vt sit sensus: In principio. i. in verbo sibi coeterno: fecit Deus cælum, & terram. i. informem materiam creature corporalis: vnde facta sunt cælum, & terra.

Quinto modo exponitur, vt per principium intelligatur exordium operandi: vt sit sensus: In principio. i. in exordio faciendi, vel operandi: fecit Deus cælum, & terram: per exordium autem operandi possumus intelligere, vel initium temporis, vel ante omnia,

A Principium ergo, in quo fecit Deus cælum, & terram: tripliciter potest sumi: Vel pro ipso verbo coeterno: Vel pro exordio operandi ante omnia. i. vel pro initio temporis. Multis modis ergo exponitur dicta auctoritas: secundum, quod per cælum, & terram possumus aliud, & aliud intelligere, dedimus. n. quantum ad hoc triplicem expositionem, quam tangit August. 1. super Gen. ad litteram circa principium dicens: In principio fecit Deus cælum, & terram. vtrum in principio temporis, an quia primò omnium facta sunt: an in principio, quod est verbum Dei vnigenitus filius. q. d. quod per principium, in quo fecit Deus cælum, & terram, tria intelligi possunt, vel hoc tripliciter exponi potest.

Tom. 1.

B Quantum autem ad hanc triplicem expositionem de principio eliditur triplex error, videlicet Manicheorum ponentium plura principia rerū: Peripateticorum ponentium mundum ab eterno: Auic. & quorundam aliorum Philosophorū ponentium creaturam corporalem creatam, mediāte spirituali. Exponendo enim per principium, filium, siue verbum: eliditur error Manicheorū, quia non in pluribus principiis, sed in vno principio, vt in ipso Verbo Deo coeterno (quod verbum cum Patre, & Spiritu sancto est vnum principium creature) facta sunt cælum, & terra. i. vniuersa creatura corporalis, & spiritualis. Exponendo autem per principium initium temporis: destruitur error Arist. & Peripateticorum sequentium ipsum. nam non ab eterno: sed in principio temporis Deus fecit cælum, & terram. Exponendo vero per principium exordium faciendi. i. ante omnia: destruitur error Auicennæ, quia creatura corporalis non mediante spirituali, sed cælum, & terra. i. ambo simul tam creatura spiritualis, quā corporalis: non vna mediante alia, sed ambo immediatē, & ante omnia: exiuerunt à Deo per creationem.

Manicheorum error, & Philosophorum.

Arist. error confutatur.

Auicennæ error destruitur.

C **R**ESP. AD ARG. Ad primum dicendum, quod Deus est principium effectiuum, & est exemplar, & finis omnium. Et licet hæc sint essentialia, & communia toti Trinitati: ratio tamen huius, vel illius potest appropriari huic personæ, vel illi: Vt: ratio principij effectiui potest appropriari patri. Ratio principij exemplaris, vt communiter ponitur, filio: Ratio principij finalis spiritui sancto. In principio ergo. i. in filio, cui appropriatur ratio principij exemplaris: fecit Deus cælū, & terrā. Ad secundum dicendum, quod esse sicut in saluante: appropriatur spiritui sancto, cui appropriatur bonitas: Esse, sicut in efficiente: potest appropriari patri. Sed esse sicut in arte: potest appropriari filio, qui est ars omnipotentis Dei: vt dicitur 6. de Trini. Deus ergo pater in principio. i. in filio, in quo sunt omnia tanquam artificata in arte, fecit cælum, & terram.

Tom. 1. ca. ultimo.

Ad tertium dicendum, quod tenendo illam opinionem, quod omnia sint creata simul; tunc exponitur: In principio. i. in principio temporis fecit Deus cælum, & terram. i. vniuersam creaturam: non in principio temporis, tãquam in mensurante.

furanto, quia nunc temporis non est mensura creationis cuiuslibet creaturæ, sed omnia facta sunt secundum hunc modum in initio temporis: saltem tanquam in coassistente, quia huiusmodi initium temporis fuit cœuum creationi rerum. Si vero non omnia facta fuerunt simul: & cœlum, in cuius motu fundatur tempus, fuit factum secunda die; dicemus, quod aliqua vicissitudo, & aliquis motus incipit esse à principio mundi: in initio ergo temporis, quod erat mensura illius motus, fuit facta creatio rerum.

Ad quartum dicendum, quod aliter incipiūt esse permanentia, aliter successiua, nam permanentia tunc incipiunt esse: cum tota sunt, ut tunc incipit esse domus, quando completa est domus. successiua vero cum tota sunt, vel cum completa sunt, nihil sunt, iuxta illud Augustini in lib. xj. Confess. Tunc omnes nostri anni erūt cum nulli erunt, & sicut successiua cū tota sunt, nihil sunt: sic cum incipiunt, nondum sunt. motus ergo incipit in instanti, sed in illo instanti nihil est de motu: sic & tempus potest dici incipere in instanti, sed in illo instanti nihil est de tempore, sed post illud instans. Tempus ergo fuit cœuum cœlo: non quia fuisset in instanti tempus, sed quia fuit principium temporis. In illo enim instanti, in quo incipit esse cœlum: dicitur incipisse tempus, quia fuit illud instans principium temporis.

Ad quintum dicendum, quod cum dicunt, primum esse creata cœlum, & terram; intelligitur de rebus creatis per se existentibus, sed cum dicitur primum rerum creatarum est esse: non intelligitur de rebus per se existentibus, vel realiter differentibus; nec intelligitur huiusmodi primas secundum ordinem realem, sed secundum ordinem acceptionis intellectus, ut si idem est esse, & vivere: intelligitur tamen, quod illud idem sit prius, ut est esse, quam, ut est vivere, hoc modo generalia sunt prius producta, quam specialia, & hoc modo loquitur Commen. in Meta. quod materia prius recipit formas magis vniuersales, & postea minus vniuersales. & quia nihil est communius ente: ideo primum rerum creatarum est esse, quia non est aliquid creatū latius.

Ad sextum dicendum, quod per cœlū, & terram intelligitur informis materia: unde facta sunt cœlum, & terra, ut patuit per Augustin. 12. Confess. vel ergo omnia creata fuerunt simul in proprijs formis, vel prius fuit facta tempore materia informis cœli, & terræ, unde facta fuerunt cœlum, & terra, cœlum etgo, & terra. i. materia informis, unde facta fuerunt cœlum, & terra, vel tempore secundum eos, qui non ponunt omnia creata simul, vel saltem origine fuit creata ante omnia quia semper informe secundum Augustin. in pluribus locis tam in li. Confess. quam super Gen. ad litetam; origine præcedit formatum.

Ad septimum dicendum, quod secundū varias expositiones, oportet vario modo intelligere cœlum, & terram. nam si velimus intelligere ante omnia. i. ante omnia corporalia: sic in principio, i. ante omnia facta sunt cœlum, & terra, i.

A materia informis cœli, & terræ: quæ saltem origine præcessit hæc corpora formata. Si vero ante omnia vellemus intelligere omnia creata: sic per cœlum, & terrā intelligitur natura spiritalis, & corporalis. nam in hæc duo diuiditur totum ens creatum. id hæc duo dicuntur ante omnia creata.

Dub. I. Litteralis.

VPER litteram dubitat: primo quomodo Plato posuerit tria principia: videlicet Deum: Exemplar, & Materiā. Et quomodo ista posuerit increata, & sine principio, & quomodo posuerit Deum Artificem, non Creatorem.

B Dicendum, quod Plato posuit ideas rerum, deferuientes ad scientiam, & ad generationem, ut declarari habet in 7. Meta. Ab illis autē ideis deriuabantur species in intelligentijs in animabus, & in materia: prout ergo illæ ideæ causabant species in intelligentijs, & in animabus, sic deferuiebant Platoni ad scientiam. quia hoc modo dicebat Plato esse scientiam rerum: prout illæ ideæ causabant similitudines in intelligentijs, & in animabus: prout autem hæc fiebāt in materia: deferuiebant illæ ideæ Platoni ad generationem. nam hoc modo secundū Platonem fiebat generatio rerum, prout à formis separatis fiebāt formæ in materia. Sed si sic intellexisset Plato; sicut eū excusat August. 83. q. quæstione de ideis ubi dicit, quod ideas Plato primus appellasse perhibetur, & ubi ait, quod has ideas; siue has rationes, non arbitrandum est, esse; nisi in ipsa mente creatoris, quod si sic intellexisset Plato non posuisset tria principia, ut imponit ei Magister. nam tunc Exemplar. i. idea, & Deus nō essent duo principia: si enim idea esset in ipsa mente Dei; esset idē, quod Deus. sed Plato posuit istas ideas, & ista exemplaria rerum per se existentia, & non posuit ea in mente Dei: propter quod faciebant aliud principium à Deo. Erant ergo tria principia secundum ipsum: Deus, & Exemplaria illa separata, siue Ideæ, & Materia, quam posuit ingentam, & eternam. Deum autem dixit artificem, quia nihil dixit ipsum producere, nisi ex materia præiacente.

Ideæ Plato nis.

Tex. c. 28. & 51.

Temo 4.

Plato quas posuerit ideas: & quæ nam principia.

Dub. II. Litteralis.

D Vterius autem dubitaret aliquis quomodo Deus in agendo non mouetur nec laborat: nos autem laboramus, & mouemur; Dicendum, quod ex alio, & alio dicitur agens in agendo laborare, & moueri. nam tunc agenti in agendo accidit labor, & lassitudo: quando agit, mediante virtute organica. Sed tunc agens agit motum, vel per se, ut si sit corpus: vel per accidens, si sit virtus in corpore: vel ab intra, ut si mouet propter finem alium: sicut mouent intelligentiæ, quæ in mouendo mouentur ab intra, i. in appetitu interiori desiderando alium finem à seipsis. Hoc ergo modo agere

Agēs in agendo quomodo mouetur.

Tomo 1. c. 4.

Esse quomodo primum creatū.

Lib. 1. c. 17.

Tomo 1.